

WANDELEN MET GOD

OVER DE SLACHTE

WANDELEN MET GOD

OVER DE SLACHTE

EINDWERKSTUK

VAN DE OPLEIDING GEESTELIJKE BEGELEIDING

THEOLOGISCH SEMINARIUM HYDEPARK / TITUS BRANDSMA INSTITUUT

TYTSJE HIBMA

WINSUM (FR)

JUNI 2008

INHOUD

5	INLEIDING
7	Donderdag 24 april 2008 – een weg van angst en liefde
10	1. WANDELEN MET GOD – DE GEESTELIJKE WEG
13	Dinsdag 29 april 2008 – waar kom je vandaan en van wie ben je er een?
17	2. OMVORMING IN SCHEPPING – GEVORMD NAAR HET BEELD VAN GOD
19	Donderdag 8 mei 2008 – het beminnelijke meisje en het bange meisje
22	3. OMVORMING IN HERSCHEPPING – OMKEER
25	Donderdag 15 mei 2008 – de kleine haas, de wilde gans en herkauwende koeien
29	4. OMVORMING IN GELIJKVORMIGHEID – VAN AUTONOMIE NAAR OVERGAVE
33	Donderdag 22 mei 2008 – mijn ziel tot rust gebracht
36	5. OMVORMING IN LIEFDE – HOE HOOG EN DIEP ZIJN LIEFDE IS
40	Woensdag 28 mei 2008 – opengaan voor de overstromende goedheid
44	6. OMVORMING IN HEERLIJKHEID – LEVEN VOORBIJ DE DOOD
47	Dinsdag 3 juni 2008 – tot het bootje wordt losgemaakt
51	7. EVALUATIE – ELK EINDE IS EEN BEGIN
57	Literatuur

INLEIDING

De traditie van de geestelijke begeleiding

Dit schrijven is mijn eindwerkstuk van de opleiding Geestelijke Begeleiding. Geestelijke begeleiding is denk ik zo oud als de mensheid. Maar in de christelijke gemeente begint de traditie van de geestelijke begeleiding bij de woestijnvaders vanaf de derde eeuw. Monniken en monialen gingen de woestijn van Egypte, Syrië en Palestina in, om hun leven helemaal toe te wijden aan God. Daarbij leerden de jongeren van de ouderen over de weg die er te gaan was, de weg van de mens met God en de weg van God met de mens. Geestelijke begeleiding is het onderlinge gesprek op die weg, over het geheimenis van de ontmoeting met God in ons bestaan. Een gesprek tussen mensen in gesprek met God. Vragen die daarbij horen zijn: 'Wie ben ik in Gods ogen?' of 'Wat werkt God uit in mijn leven?' of 'Waartoe roept God mij?' Vanuit die vragen kan het hele bestaan van mensen, naar lichaam en ziel en geest, met alle licht en donker, goed en kwaad, vreugde en angst, geloof en twijfel aan de orde komen. De traditie van de geestelijke begeleiding is door de eeuwen heen vooral gevormd door grote geestelijke voorgangers, in kloostergemeenschappen en in de wereld van de mystiek. Kwam in de theologie vaak het gesprek óver God op de eerste plaats, in de geestelijke begeleiding staat het gesprek mét God in het midden.

Mijn weg naar de opleiding Geestelijke Begeleiding

Zelf kom ik uit een (gereformeerde) kring, waar het geheimenis van de ontmoeting met God de grote dragende kracht van het bestaan vormde. Maar soms raakte de rijkdom van die ontmoeting mét God ook bedolven onder de bouwwerken van ons menselijk denken óver God. Ik ging theologie studeren, toen er om mij heen nog volop strijd was over de vraag of een vrouw wel dominee mocht worden in onze kerken. Ik koos voor de theologie, niet alleen om de rijkdom van het geloof met mensen te delen, maar ook om een weg te vinden in de angst en vragen die verscholen zaten in de overgeleverde leer.

Ik heb gestudeerd aan de Vrije Universiteit in Amsterdam. Het beeld dat ik daarvan overhield is, dat wij ook daar vooral bezig waren met de constructie of juist het afbreken van de menselijke bouwwerken. Aandacht voor de ontmoeting met God was er wel, maar ook daar vaak diep verscholen. Als kind van de tijd ging ik daar zelf in mee, maar tegelijk was er het zoeken naar meer. Bij mijn afstuderen kwam ik - niet toevallig denk ik - terecht bij de praktische en feministische theologie. Professor Furet liet ons lezen over spiritualiteit, o.a. het eerste werk van Henri Nouwen. Hij had het naast het agogisch moment ook over het mystagogisch moment in het werk van de pastor. In de begeleiding van mensen moest het ook gaan om de begeleiding in het geheimenis van de ontmoeting met God. 'En dit bid ik, dat uw liefde nog steeds meer overvloedig moge zijn in helder inzicht en alle fijngevoeligheid, om te onderscheiden, waarop het aankomt (Filippenzen 1: 9,10a)' is de tekst die sindsdien met mij meegaat. Mijn scriptie had als titel 'Heelheid die geneest' en ging over feministische spiritualiteit in het dagelijkse leven. Ik leerde - in elk geval in theorie - dat God veel meer is dan de Grote Baas die oordeelt over mensen: een bevrijdende Geest, een Moeder die troost, een Vader die liefheeft, een Wegwijzer en Bondgenoot, Licht en Liefde. Ik leerde - in elk geval in theorie - dat ik er mocht zijn, ook als vrouw, in het licht van Gods liefde.

Ik deed - eerder en later - stapjes in de richting van evangelische kringen of kloostergemeenschappen, waar voor mijn gevoel het gesprek met God sterker tot uiting kwam. Toch was ik zo verworteld in de eigen traditie, dat ik mij daar als gemeentelid en predikant in het gemeentewerk begaf en daar ook veel vervulling in vind.

Maar het zoeken naar verdieping bleef, links en rechts. Zo hadden we in de gemeente gespreksavonden over grote geestelijke voorgangers als Benedictus van Nursia, Anna Maria van Schurman en Dag Hammarskjöld. En we bespraken het boek 'Doelgericht leven' van Rick Warren. Daarin kwam naar voren: 'Is er iets wat je heel graag wilt doen? Dan is dat misschien iets waar God je toe roept.' Ik had het boek van Gideon van Dam gelezen over geestelijke begeleiding en had de aankondiging van de opleiding Geestelijke Begeleiding gezien. Dat was wat ik heel graag wilde doen. En zo ben ik tot mijn besluit gekomen, om deze opleiding te volgen.

Geloven als een weg om te gaan

In de afgelopen drie jaar dat ik met de opleiding bezig was, was ik in onze gemeente tegelijk betrokken bij de Alpha-cursus. En zo leerde ik tot mijn verwondering van twee kanten tegelijk dat geloven meer is dan een houvast op de achtergrond, meer dan kostbare bagage voor tijden van nood, meer dan een wegwijzer voor ons doen en laten. Ik leerde dat geloven een weg is om te gaan, in het spanningsveld van zelfhandhaving en overgave, zelf het stuur in handen houden of mij overgeven aan God. Ik leerde dat we niet moeten vluchten van het praten mét God in het praten óver God. Ik leerde dat ons bestaan en onze kerken niet het meeste baat hebben bij alle plannen die wij maken en uitvoeren, maar bij de vraag wat God uitwerkt in ons leven en welke weg God met ons wil gaan. En dat leren gaat door, een leven lang.

Oogst in een Friese geest

Dit werkstuk is bedoeld als oogst van wat wij leerden in de opleiding. Daarbij wilde ik graag iets doen met Friese spiritualiteit. Eind maart hadden we een kerkdienst hier in de omgeving met als thema: 'Wandelen met God'. We keken vooruit naar de komende Slachtemarathon, die hier sinds 2000 elke vier jaar gehouden wordt. Dat is een wandeltocht over de 42 kilometer lange Slachtedyk, de oude zeekering van de Middellzee. In de kerkdienst hadden we vijf onderdelen: start (waar kom je vandaan en van wie ben je er een), de wereld in (over bagage van huis uit en wegwijzers onderweg), pauze (over recreatie en bezinning), ervaringen onderweg (over hoogte- en dieptepunten) en doel (wat heb je bereikt en wat wil je bereiken). De associatie met wat we in de opleiding leerden over de thema's op de geestelijke weg lag voor de hand. En zo kwam ik op het idee om voor dit werkstuk een wandeltocht over de Slachte te combineren met de verwerking van wat we opdeden in de opleiding. Zodoende wordt dit dus niet een werkstuk óver Friese spiritualiteit, maar een uitdrukking ván Friese spiritualiteit, vanuit mijn Friese achtergrond, wandelend over de Slachte en geschreven in de moedertaal.

De opzet van het werkstuk

Ik heb de Slachte verdeeld in zeven etappes. Voor elke etappe was er een thema om te overdenken, uitgewerkt tot een hoofdstuk van dit werkstuk. Ik begin met een hoofdstuk over de geestelijke weg en geestelijke begeleiding. Dan volgen vijf hoofdstukken over de omvormingsmomenten, de beweging op de geestelijke weg, geordend naar de beschrijving van Kees Waaijman. In het laatste hoofdstuk volgt een evaluatie. Achterin staat een lijst met boeken en artikelen, die (wel of niet direct aangehaald) belangrijk waren bij het tot stand komen van dit werkstuk.

Elk hoofdstuk begint met een dagboek, dat ik onderweg geschreven heb. Een van de eerste collegeblokken ging over de Belijdenissen van Augustinus, zijn levensverhaal opgeschreven als één lang gebed, één lang gesprek met God. Later deden we in de opleiding een oefening: inkeren tot jezelf en dan drie kwartier schrijven aan God, zonder de pen van papier te halen. Met dat schrijven aan God ben ik doorgedaan. Al schrijvend leer ik opnieuw spreken, met God, met mijzelf en de mensen om mij heen. Al schrijvend leer ik tevoorschijn te komen, leer ik - niet alleen in theorie maar ook in de praktijk - dat ik leven mag in de ruimte van Gods liefde en vanuit de ruimte van Gods liefde. Al schrijvend raak ik van binnenuit op een nieuwe wijze verbonden met God, met mijzelf en de mensen om mij heen. Dat is een oefening die ik doorgaand nodig heb en daarom wil ik dat ook vorm geven in dit werkstuk. Na elk stukje dagboek volgt een uitwerking van het thema met betrekking tot de geestelijke weg, de geestelijke begeleiding en de weg die ik zelf ga.

Nog een kleine toelichting bij het schrijven van de naam van God. In de Nieuwe Bijbel Vertaling wordt de Godsnaam JHWH (Ik ben) vertaald met 'HEER', net zoals men in de Joodse traditie de Godsnaam niet uitspreekt maar in plaats daarvan 'Heer' leest. In de NBV worden ook andere mogelijkheden tot vervanging genoemd, bijvoorbeeld: Aanwezige, Eeuwige, Enige of Levende. Al schrijvend is mij in het Nederlands de naam 'Onuitsprekelijke' eigen geworden en in het Fries de naam 'Wêzer'. Zo laat ik het dus ook staan in de dagboekfragmenten in dit werkstuk. En ik heb geleerd om 'jij' te schrijven aan God, niet uit gebrek aan eerbied maar uit verlangen naar een nabij contact.

Donderdag 24 april 2008 – een weg van angst en liefde

Angst... Onuitsprekelijke, aan jou wil ik schrijven, over de weg van angst en liefde. Ik zit hier aan de zeedijk en kijk uit over het wad. Alle kleuren grijs zijn er om mij heen en op de dijk het groene gras. Ik hoor het roepen van de vogels en in de verte klinkt het geluid van een motor. Onuitsprekelijke, hier zit ik op de aarde, schepping van jou, op de grens tussen water en land. Jij roept mij tot zijn. Jou wil ik volgen. Uit mijzelf kan ik alleen maar angstig om mijn eigen ik heen draaien. Maar als jij mij meeneemt, Onuitsprekelijke, gaat er een wereld aan licht en liefde open. Onuitsprekelijke, keer mij naar jou toe.

Ik ga op weg. Op de zeedijk weiden de schapen en ruikt het naar schapen. Op de Slachte loopt een scholekster voor me uit en vliegt dan naar het akkerland aan de andere kant van de sloot. De klok van Oosterbierum luidt acht uur. Het motorgeluid blijkt van trekkers te komen. Vier trekkers zie ik om me heen op het land aan het werk en in de berm staan de eerste pinksterbloemen. Pinksterbloemen, die ik vroeger zocht op moederdag. En nog altijd doen ze me denken aan het feestelijk zonlicht op zo'n vroege zondagmorgen.

De klok van Sexbierum slaat half negen. Jammer, denk ik, dat ik niet meer vogels en hun geluiden kan onderscheiden. En toch kom ik nog tot een heel aantal: de scholekster en de grutto, de eenden en de meeuwen, futen in de sloot en twee kauwen op de rand van het akkerland, zwaluwen die elkaar achterna zitten en ja, ik zie hem niet maar ik hoor de leeuwerik, het lied van de leeuwerik.

In het zuidoosten breekt de lucht en een zilveren zon komt zo nu en dan door de wolken. Een nieuw stuk akkerland, andere trekkers en andere vogels. Ik sta nu bij het Windpark de Bjirmen. In dit wijde land is er voor ons nog genoeg eten en drinken en energie. Maar hoe zal het komen met de miljarden mensen in de wereld? Het is een te grote vraag voor mij. Maar op mijn weg, Onuitsprekelijke, kan ik zorgzaam omgaan met de mensen en met de gaven van jouw schepping.

Ik ben nu op het andere eind van het windpark. Het geluid van de draaiende wieken gaat met mij mee. Twaalf molens zijn er en een daarvan staat stil. In de sloot zie ik weer andere vogels, meerkoeten deze keer. En er is natuurlijk ook nog het roepen van de kievit. Voor mij uit draait een zware mestinjectiemachine de dijk op. De weg is vuil, de geur van de mest komt van het land naar mij toe. Daar zal straks het nieuwe gewas uit de grond komen.

Grondwoorden, Onuitsprekelijke, grondwoorden van ons bestaan. Grondwoorden van onze ontmoeting met jou, met elkaar, met onszelf, met de schepping. Grondwoorden die ons verbinden: liefde, vrede, recht. En heelheid, Onuitsprekelijke, heelheid die ons geneest van de scheuren in ons bestaan. En licht, Onuitsprekelijke; opnieuw komt de zon door de wolken en nu voel ik de warmte.

En tegenover die grondwoorden de andere kant, Onuitsprekelijke: de angst, de onrust, het onrecht, de scheuren in ons bestaan, het duister en de kou.

In deze wereld is er een weg te gaan met jou, Onuitsprekelijke, de weg uit de angst naar de liefde. Een lange weg, door het dagelijkse leven. Een weg van zien en horen en van opmerkzaam worden, hoe jij om ons heen bent en in ons werkt, hoe jij ons tevoorschijn roept en tot ons doel brengt.

Getswerdersyl. Vroeger was hier een sluis, om het boezemwater af te voeren naar de zee. Hier kruist de Slachtedyk het pad van de Elfstedentocht. In 1841 is deze sluis vernieuwd. Op de gedenksteen staat een J.A. Hibma vermeld, een van de 'gecommiteerden uit onderhoudspligtigen'. Zou dat ook een van mijn voorouders zijn, denk ik dan?

Ik ben net bij de nieuwe Slachtebrug geweest, over de snelweg heen. Ze zijn nog bezig met de op- en afrit. Het is niet te keren, de drukte en het lawaai van vandaag de dag in dit landschap. Hoe is dat te combineren? De bouwwerken van mensen die inbreken in de natuur, mooi of lelijk? We kunnen niet anders dan leren onderscheiden, Onuitsprekelijke, goed en kwaad, wat opbouwt of afbreekt. En jouw goedheid zoeken en gewaarworden, in de wereld om ons heen en in het werk van onze handen.

Waarom zo bang ?

Waarom zo bang,
Onuitsprekelijke?
Bang voor de ander?
Bang dat de anderen
het maar niets vinden
wie ik ben
en wat ik doe?
Bang om te mislukken?
Bang om niets te zijn
in de ogen van een ander,
in de ogen van mij zelf,
in jouw ogen?
Bang
om niets te zijn?

Onuitsprekelijke, op deze weg wil ik oefenen om mij toe te vertrouwen aan jou. Mij toevertrouwen aan jouw liefde en de angst loslaten. Want alleen in jou leven wij, bewegen wij en bestaan wij. Onuitsprekelijke, laat mij in de ruimte van jouw liefde staan, laat mij beeld van jouw liefde worden.

Onuitsprekelijke, Geest, laat mij drinken aan jouw stromen. Jezus, mijn vriend, wees het licht van mijn bestaan.

1. WANDELEN MET GOD - DE GEESTELIJKE WEG

Geloven is ontmoeting

Geloven betekent ontmoeting. En ontmoeting betekent je toevertrouwen aan elkaar. Geloven is ontmoeting tussen mij en de ander, tussen deze kant en de andere kant (hoe ik die andere kant ook zie), tussen mens en God. In die ontmoeting word ik in beweging gebracht, word ik gevormd en omgevormd en kom ik tot mijn bestemming. Buiten die ontmoeting zou ik niets zijn, want hoe kan ik bestaan zonder de ander, zonder die andere kant, zonder God? In deze ontmoeting zijn de Ander en de ander, God en medemens onlosmakelijk verbonden, net als Jezus in het grote gebod het liefhebben van God en de naaste onlosmakelijk met elkaar verbindt (Matteüs 22: 37-40).

Geloven is in beweging gebracht worden

De ontmoeting met de Ander brengt mij in een spanningsveld. De beweging in dat spanningsveld wordt vaak getekend met het beeld van de geestelijke weg, in allerlei godsdiensten en levensbeschouwingen. Men spreekt van spiritualiteit als het gaat over het proces van die geestelijke weg (spiritus is geest).

Geloven is meer dan het aanhangen van een leer of belijdenis. 'Ik heb geen leer, ik voer een gesprek,' heeft Martin Buber eenmaal geschreven (Dialogisch leven, 168). Geloven is mij laten aanspreken door de andere kant, mij laten roepen door God en mij toevertrouwen. Geloven is in beweging gebracht worden op de geestelijke weg. Ik kan daarbij volgens kerkvader Augustinus twee kanten op: mij toekeren naar God (conversio) of mij afkeren van God (aversio).

Jezus zei: 'ieder die zijn leven wil behouden, zal het verliezen, maar wie zijn leven verliest omwille van mij, zal het behouden. (Matteüs 16: 25)'. Uit mijzelf zit ik vast aan mijn eigen ik. Ik kan alleen om mijzelf heen draaien, zoeken naar zelfbehoud, mijn eigen verhaal opbouwen over doel en zin en vervulling van mijn bestaan. Maar ik kan mij ook laten roepen door de andere kant, ontdekken hoe God in mij aan het werk is. Als ik mij overgeef aan God, dan word ik over mijn eigen grenzen heen getild en word ik pas wie ik in wezen ben, beeld van God.

Grondtrekken en grondwoorden

Je kunt drie grondtrekken onderscheiden op de geestelijke weg (Spiritualiteit, 13 e.v.). Er zijn vormen van primordiale spiritualiteit, die samenhangen met ons alledaagse bestaan, onze geboortegrond, onze levensloop en onze relaties (b.v. Friezen knielen alleen voor God). Verder zijn er scholen van spiritualiteit, die vorm krijgen in allerhande godsdienstige en levensbeschouwelijke tradities (b.v. ik ben gereformeerd). En er zijn tegenbewegingen, vormen van spiritualiteit die ontstaan op de breukvlakken van ons bestaan tegenover de heersende orde van godsdienst of cultuur (b.v. voor God zijn we allemaal gelijk).

Naast die grondtrekken kan men ook grondwoorden onderscheiden op de geestelijke weg (Spiritualiteit, 313 e.v.). Zij spreken van wat mijn geloof draagt, als tekens van de werkelijkheid waar God mij toe roept en waar ik mij naar wil richten. Liefde, vrede en recht kunnen zulke grondwoorden zijn. Of eenheid en vreugde. Het zijn grondwoorden omdat ze de diepste lagen raken, omdat je er niet verder achter terug kunt. En het zijn tegelijk richtingwijzers op de geestelijke weg: van angst naar liefde, van verstrooiing naar eenheid, van onrecht naar recht.

Waar brengt de geestelijke weg ons?

Jezus spreekt over het liefhebben van God 'met heel uw hart en met heel uw ziel en met heel uw verstand en met heel uw kracht (Markus 12: 30)'. De geestelijke weg is niet een weg in hogere sferen. Het is onze weg met God, Gods weg met ons, waar wij met lijf, ziel en geest in betrokken zijn. De geestelijke weg is ook niet een pad van A naar B. Het is een proces waarin wij gevormd, omgevormd en tot onze bestemming gebracht worden. Door de eeuwen heen hebben mensen in theologie en dogmatiek geprobeerd om een bepaalde ordening aan te geven in dat proces. Die ordening moet vooral geen vlucht worden uit de werkelijke ontmoeting, schrijft Buber. De noodbouwsels van ons denken mogen nooit in de plaats komen van de levende relatie tussen de mens en God (Dialogisch leven, 86, 95). Tegelijk kunnen wij niet zonder die noodbouwsels, om te onderscheiden wat er in de ontmoeting van God en mensen gebeurt.

Schepping, verlossing en heiliging zijn vanouds kernwoorden waar belijdenis en dogmatiek de weg van het geloof mee tekenen. Loutering, verlichting en volmaaktheid zijn de kernwoorden die de mystieke traditie vaak gebruikt voor het proces van de geestelijke weg. Ellende, verlossing en dankbaarheid zijn de woorden die ik in mijn traditie heb meegekregen van de Heidelbergse Catechismus. In al die woorden klinken bijbelverhalen en bijbelse grondwoorden door. Op allerlei manieren verwoordt de bijbel het spanningsveld, waar de relatie met God ons in brengt: zonde en gerechtigheid, schuld en vergeving, slavernij en bevrijding, ballingschap en terugkeer, vervreemding en verzoening, vernedering en verhoging, duisternis en licht, verdriet en vreugde, angst en liefde, de oude mens en de nieuwe mens, dood en leven. In al die bewoordingen zijn de twee polen van het spanningsveld te onderscheiden. Keren wij ons toe naar God of buigen we af naar onszelf? Geven wij ons over aan God of laten wij ons verscheuren in de strijd om zelfbehoud? God is één en maakt heel en bouwt op, zegt de bijbel, en de tegenstander (satan), de duivel (de diabolos die uitelkaar werpt) verstroot, verscheurt en breekt af.

Onze geestelijke weg is het proces van het loslaten van de verscheurende en verstrooiende strijd om zelfbehoud en het toevertrouwen aan de genezende, heel en één makende liefde van God. Twee ordeningen van dat proces wil ik hier in het bijzonder noemen, die van Willem van Saint-Thierry (De Gulden Brief) en van Kees Waaijman (Spiritualiteit, 452-479). Zij geven een helder zicht op het proces van de geestelijke weg en kunnen als zodanig helpen om ons in de beweging van de levende relatie met God te brengen.

De geestelijke weg als wenteltrap

In zijn Gulden Brief spreekt de middeleeuwse monnik Willem van Saint-Thierry net als Augustinus over de toekeer naar God of de afkeer van God. Wij zijn geschapen naar Gods beeld, tot Gods gelijkenis (Genesis 1: 26). Ik kan mij voegen naar dat beeld en de logica van God volgen, zoals de klei zich voegt naar de hand van de pottenbakker. Maar ik kan ook afbuigen naar mijzelf en de logica van mijn lijf volgen, de drang tot zelfbehoud.

Willem onderscheidt drie stadia op de geestelijke weg, met elk weer een verdeling in begin, vordering en volmaaktheid. Die stadia zijn geen graadmeter van 'hoever wij zijn', maar aspecten van de geestelijke weg en mogelijkheden van geestelijke groei. In elk stadium kunnen wij groeien in de beweging van zelfbehoud naar overgave aan God. Willem gebruikt daarbij het beeld van een wenteltrap of spiraal. De cirkelbeweging verwijst naar de eigenheid van een persoon (de eigen-aardigheden die men elke keer weer tegenkomt) en de beweging omhoog of de diepte in verwijst naar de groei. Hoe meer ik groei in die spiraalbeweging, des te meer leer ik dat ik beginner blijf. Als ik God in het middelpunt houd kan ik groeien, maar als ik om mijn eigen ik ga cirkelen vlieg ik uit de bocht. De drie stadia die Willem noemt als drie aspecten van de geestelijke weg zijn verbonden met ons bestaan naar lijf en ziel en geest: het zintuiglijke bestaan (ons dagelijks leven met zijn behoeften en verlangen), het redelijke bestaan (dat wij ons bewust worden hoe Gods hand in ons werkt en ons leven vorm geeft) en het geestelijke bestaan (dat wij ons laten meenemen in de beweging van God en ons verliezen in zijn liefde). De liefde van God is de motor die ons trekt en duwt op de geestelijke weg, met als keerzijde het liefdesverlangen dat God in de wil van mensen legt.

Omvormingslagen op de geestelijke weg

De geestelijke weg is een proces van omvorming in de ontmoeting met God. In het spanningsveld van de ontmoeting zij er twee polen: de zelfbetrokkenheid en de overgave. Ik zet mijzelf in het centrum en vorm mijn eigen levensproject of ik richt mij op God en voeg mij naar wat God uitwerkt in mijn leven. Waaijman onderscheidt in dit omvormingsproces vijf lagen:

1. omvorming in schepping: ik word mij bewust van Gods vormende hand, Gods beeld in mijn bestaan,
2. omvorming in herschepping: ik word mij bewust van mijn vervorming en zoek een weg terug naar God die mij wil hervormen naar zijn beeld,
3. omvorming in gelijkvormigheid: door gelijkvormig te worden aan een 'godmenselijke' vorm (Christus, de profeten, heiligen) vormt God mij weer naar zijn oorspronkelijke beeld,
4. omvorming in liefde: ik laat alles los en geef me over aan Gods liefde; zo word ik wie ik in wezen ben, beeld van God, spiegel van Gods liefde,
5. omvorming in heerlijkheid: de volkomen overgave aan God - niet ik leef, maar God leeft in mij.

Waaïjman spreekt in verband met de omvormingslagen over de innerlijke logica van de geestelijke weg. Dezelfde logica is terug te vinden in de stadia van Willem van Saint-Thierry. Een beweging van buitenkant naar binnenkant, van zelfbehoud naar overgave, van behoefte naar verlangen, van gebondenheid naar vrijheid, van angst naar liefde. Het gaat niet om een soort van hiërarchie of opklimmende reeks, maar meer om vijf brillen die elk op hun eigen wijze zicht geven op de levensweg van mensen. Elke laag heeft zijn eigen overgangsmoment, het eigenlijke omvormende moment. Deze worden als de thema's van de komende hoofdstukken daar verder besproken.

Geestelijke begeleiding

In de inleiding noemde ik geestelijke begeleiding een gesprek tussen mensen in gesprek met God. Denk aan het verhaal van de Emmaüsgangers (Lukas 24: 13-35). Twee mensen op de avond van Pasen in gesprek over de vragen van hun leven en geloven. Mensen die gaandeweg gewaar worden dat de opgestane Heer met hun meegaat en meedoet in hun gesprek. En in die ontmoeting blijkt het perspectief volslagen om te keren. Somberheid maakt plaats voor brandende harten, onbegrip maakt plaats voor inzicht, de ogen gaan open en wanhoop verandert in vertrouwen. Zo kunnen wij in onze onderlinge ontmoeting op de geestelijke weg gewaar worden dat God met ons meegaat, dat wij binnengebracht worden in het geheimenis van Gods aanwezigheid in ons bestaan.

Net als bij de geestelijke weg kunnen wij ook in het proces van de geestelijke begeleiding bepaalde lagen of aspecten onderscheiden. Margaret Guenther spreekt in haar boek 'Holy listening' over gasvrijheid, leraar en vroedvrouw zijn. André Louf maakt in 'De genade kan meer' onderscheid tussen begeleidingsdialoog, pedagogie en geestelijk vaderschap. In beide beschrijvingen zit iets van ruimte om te zijn, hulp om de weg te vinden en de geboorte van nieuw leven. In mijn eigen woorden benoem ik deze drie aspecten als: in de ruimte van Gods liefde staan, onderscheiden wat God uitwerkt in ons leven en je toevertrouwen aan de beweging van Gods Geest.

Het geheel van deze drie aspecten doet mij denken aan de stadia die Willem van Saint Thierry onderscheidt op de geestelijke weg en daarmee ook aan de innerlijke logica van de omvormingslagen bij Kees Waaïjman. Het is goed om die relatie te zien. De geestelijke weg en geestelijke begeleiding hebben beide ook te maken met dezelfde beweging van mensen in de ontmoeting met God. Maar we moeten de ervaring uit de levende ontmoeting niet in een systeem dwingen. Met het beeld van de wenteltrap kunnen we zeggen dat in elke rondgang elk aspect van de geestelijke weg en de geestelijke begeleiding op een heel eigen wijze vorm kan krijgen, met elke keer de mogelijkheid tot groei en verdieping.

Het meisje in de kinderstoel

Waar begint mijn eigen geestelijke weg? Mijn eerste herinnering is die van een klein meisje, nog in de kinderstoel, en een van haar oudere broers die jarig is en kadootjes krijgt. Het meisje wil ook kadootjes en begint te zeuren. Haar vader zet haar met kinderstoel en al in de schuur. Een begrijpelijke reactie, weet ik, nu ik zelf ervaring heb met de opvoeding van kinderen.

Ik kan deze situatie op verschillende manieren bekijken. Niet voor niets noemt Johannes Cassianus, schrijver over het woestijnleven in Egypte, onderscheiding de hoogste gave van de Geest (1 Korintiërs 12: 10). Jarenlang zei dit gebeuren mij anders niets dan: je mag niet zeuren, je mag je niet laten leiden door je begeerte. Zo zat ik vast in mijn eigen oordeel. Want ik wist dat ik wél wilde zeuren, dat ik wel behoeften had en wel aandacht nodig had.

De wenteltrap van Willem van Saint-Thierry leert mij op de geestelijke weg: ik mag er zijn, ook met mijn dagelijkse behoeften en verlangen. En gaandeweg mag ik leren al die behoeften los te laten, het stuur uit handen te geven en mij over te geven aan God. En in de geestelijke begeleiding laat ik mij meenemen in de ruimte van Gods liefde. Dan zie ik bij dat meisje niet alleen maar gezeur en zelfbetrokken begeerte. Dan zie ik - juist in het 'gezeur' - ook verlangen in dat meisje, de menselijke keerzijde van Gods liefde die ons duwt en trekt. Verlangen naar aandacht, verlangen om er te mogen zijn, verlangen om in liefde tevoorschijn gekeken te worden, om te worden wie ik wezenlijk ben, beeld van God. Ik mag aannemen dat God mijn vragen geen 'gezeur' vindt. Als ik de liefde van God durf te ontvangen kan ik de angst laten varen. Dan pas word ik echt vrij van mijn zelfbetrokkenheid en kan ik er in de ontmoeting echt zijn voor de ander, doorschijnend worden voor de liefde van God.

Dinsdag 29 april 2008 – waar kom je vandaan en van wie ben je er een?

Nu is alles nog grijzer dan vorige week en het regent. Ik zit onder de nieuwe Slachtebrug te schuilen. Het enige droge plekje in de wijde omgeving. Naast mij razen de auto's op de snelweg en daar tussendoor hoor ik nog een enkele vogel. En toch, nu ik beter kijk, is de lucht niet zo egaal grijs als ik dacht. In het oosten is te zien hoe het zonlicht door de wolken wil komen. Maar het is nog koud.

Op de middelbare school sprak onze Duitse lerares over 'ein hartes Landschaft' en ze vroeg mij een voorbeeld. Ze wilde dat ik Fryslân zou noemen, maar ik - verlegen meisje - weigerde. Fryslân was voor mij veel meer. Wij botsten enorm, destijds, die grote vrouw en dat kleine meisje. Het deed mij pijn en ik voelde mij onmachtig. Jaren later hoorde ik nog eens van haar. Het was dat zij zelf een eind gemaakt had aan haar leven.

Onmacht, Onuitsprekelijke. Wie is de mens en wat gaat er in haar om? Hoe weinig weten wij van de ander en van wat zij nodig heeft. Zijn er nog woorden? Hoe koud en grijs de dag, wij zijn in jouw hand.

Ik ben in Franeker terecht gekomen. Een groot hek hield mij tegen op de Slachte. Nu zit ik op een bankje voor Groot Lankum. Hier heeft jaren lang onze tante gewoond. Het is haar naam die ik draag. Soms was zij zo ongelukkig, zo vol onrust, dat het zelfs voor de omstanders moeilijk te verdragen was. Maar soms kon zij ook zo genieten - van wat gezelschap, een mooie dag, een tochtje met de auto: nu moeten wij even stil zijn, nu moeten wij genieten.

Wat is geluk, Onuitsprekelijke? En wat verbindt ons? Met elkaar? En met jou? Het is intussen droog geworden en veel minder koud, in de luwte van het park. Het Filosofenpad heet het hier, zie ik, als ik verder loop en bij de straatweg kom.

Op Kiestersyl begint het weer te regenen. Ik zoek naar een schuilplaats onderweg, om wat te kunnen schrijven, maar ik vind die niet. En ik ben te schijterig om onderdak te vragen in een schuur op een boerenerf.

In de hoogspanningsmast strijkt een aalscholver neer. De kieviten, grutto's en scholeksters hebben het druk. Ik hoor ook nog een ander prachtig geluid, ik denk van de tureluur. En dicht bij Sopsum is opnieuw de leeuwerik.

In de berm groeit het fluitenkruid. In de onderwal staan de pinksterbloemen, hun klokjes zoveel mogelijk naar beneden tegen de regen. De paardebloemen houden hun knoppen dicht. Maar de boterbloemen geven nergens om. Open en geel staan ze daar te bloeien. Al moet ik eerlijk zeggen dat sommigen hun kopje laten hangen in de regen en in de wind. En ik? Ik vouw de laatste resten van mijn paraplu op en geef me over aan de regen.

Nu ben ik in Achlum en heb een schuilplaats gevonden. In een venster van de kerk. Zo kun je de Slachte ook bekijken. Waar is een schuilplaats voor de regen? Ik ben eens naar Amsterdam geweest met een groepje jongeren. Aan het eind van de dag wisten we precies waar in de binnenstad de snoepautomaten hingen. Het is maar hoe je de dingen bekijkt. Waar zoek ik naar? Waar gaan mijn ogen naar uit? Wat wil ik zien?

Terug verlaat ik Achlum langs de voormalige gereformeerde kerk, over de Monnikenweg en de Ludingaweg. Hier ergens hebben eeuwen geleden de monniken gevochten, die van het Oldeklooster Bloemkamp volgens de regel van Benedictus en die van Ludingakerk volgens de regel van Augustinus. Het was in de tijd van de Schieringers en de Vetkopers.

Nu loop ik hier veilig en wel. Het is weer droog geworden, de zon schijnt en ik heb de wind in de rug.

Zondagavond zagen wij een film, over het leven van vrouwen onder de Taliban in Afghanistan. Een meisje dat, als jongen verkleed, probeert de kost te verdienen voor haar moeder, haar grootmoeder en zichzelf. Maar ze wordt ontdekt en haar leed is niet te overzien. En dan vraag ik me af: wat loop ik hier mijn tijd te verdoen? Onuitsprekelijke, wat is jouw weg met ons?

Waar kom je vandaan? En van wie ben je er een? Dat zijn de bekende vragen die hier in de buurt de ontmoeting op gang brengen. Ik kom van Swanwert, onder Wiuwert. En ik ben een van Douwe en Anna. Vroeger als kinderen, als wij onze naam en woonplaats moesten opgeven, dat ging dat soms zo: Tytsje Hibma, Swanwert, Wiuwert, Baarderadiel, Fryslân, Nederland, Europa, Wereld, Heelal. Zo zagen we onszelf als kinderen, als middelpunt van het heelal. Wij hebben houvast nodig, Onuitsprekelijke, een veilig punt in deze wijde wereld. En wij zoeken dat in onszelf. Ik zelf in het midden en om me heen als het kan de veilige lagen van familie en omgeving. Zo gaat ook het lied van de zeedijk: 'Waar de dijk het land omgeeft, zoals de arm van een moeder haar kind.'

Maar gaandeweg worden wij gewaar, Onuitsprekelijke, dat geen dijk de laatste vragen kan keren. Wat geeft ons werkelijk houvast? Waartoe zijn wij op aarde? Wat is onze troost, in leven en in sterven? Wat blijft er overeind in de strijd van de monniken? En wat te zeggen van het meisje in Afghanistan? En waarom ga ik hier mijn weg? Een oude spreuk, Onuitsprekelijke, zegt van jou en mij en van de ander: een mens moet bloeien waar God hem heeft gezaaid.

Terug
op het bankje
aan het Filosofenpad

Onderweg
zag ik een narcis,
Onuitsprekelijke,
een titelroos.
Hij bloeide maar
het mooiste was er al af
en hij stond daar,
alleen,
in een bergje rietstengels en
afval langs de dijk,
tegenover een polletje fluitenkruid,
als keken zij elkander aan.

Onuitsprekelijke,
als ik in de spiegel kijk
en ik zie mijzelf daar
in het middelpunt,
dan zie ik niet het mooiste,
dan sta ik daar,
alleen,
en ik weet
dat er een eind komt
aan de bloei.

Maar
kijk ik
met jouw ogen,
Onuitsprekelijke,
dan zie ik in het hart.
En dan weet ik,
dat jouw beeld daar is,
onvergankelijk,
dat jij het midden bent
van mijn bestaan.

Onuitsprekelijke,
zie ons aan en
laat ons bloeien in jouw ogen.

2. OMVORMING IN SCHEPPING - GEVORMD NAAR HET BEELD VAN GOD

Zit daar maar eens geschapen te zijn!

Op de geestelijke weg worden wij in het spanningsveld van de ontmoeting met God in beweging gebracht, omgevormd. De uitleg van Waaijman over de menselijke werkelijkheid als tselem (beeld, schaduw) van God spreekt mij erg aan (Spiritualiteit, 444). Natuurlijk kende ik die woorden uit Genesis 1: 26 wel, dat wij geschapen zijn naar Gods beeld, om op God te lijken. Maar ga maar eens zitten en overweeg dat maar eens, zit daar maar eens scheepsel te zijn. Wees blij dat je er zomaar mag zijn, zou je dan kunnen bedenken. God heeft zijn beeld in ons gelegd, dat is de kostbare en onvergankelijke kern van ons bestaan. In diepste wezen zijn wij met God verbonden en geroepen om op God te lijken. Omvorming in schepping betekent, dat Gods scheppende hand ons vormt, zoals een pottenbakker de klei vormt. Zonder Gods hand (in en buiten ons) zouden wij niets zijn, vormloze materie. In de relatie met God worden wij ons bewust dat wij uit Gods hand leven en uit onszelf niets zijn. Als ik als schaduw losraakte van God, dan zou er niets van mij overblijven.

Het mooie van deze uitleg vind ik dat hier aandacht is voor ons hele aardse scheepsel zijn. Alles mag meedoen. Zo heeft God ons gemaakt en zo mogen wij er zijn. Zo mogen wij tot onze bestemming komen, ervan genieten hoe God ons vormt naar lichaam, ziel en geest. Dat komt ook naar voren bij Willem van Saint-Thierry in zijn stadia van de geestelijke weg. En hoe alles ook vervormd mag raken, in diepste wezen zijn wij beeld van God, geroepen om op God te lijken. Bijzonder vind ik, dat zo'n middeleeuwse monnik ons juist weer kan leren, dat wij zo in ons hele wezen tot onze bestemming mogen komen en vreugde vinden, naar lichaam, ziel en geest.

Mooi van deze uitleg - en van omvorming in schepping als eerste omvormingslaag - vind ik ook dat met het beeld van God als onze kern op de eerste plaats de goede krachten worden aangesproken. Van de Heidelbergse Catechismus leerde ik dat wij vanuit onszelf niet in staat zijn tot enig goeds en geneigd tot alle kwaad. Tenzij wij nieuw geboren worden door de Geest van God. In wezen kan men hierin dezelfde uitleg lezen als die van Waaijman. Maar in de praktijk bracht het in mij een heel andere beweging op gang. De Catechismus liet mij in mijn ellende met veroordelende ogen afzien van mijzelf: met mij is het allemaal niets, ik kan alleen hopen op de genade van God. Maar de woorden van Genesis 1 hebben scheppingskracht, brengen mij juist tot mijn wezen en in dat wezen bij God. Ik mag zijn en worden wat ik in diepste wezen ben: beeld van God.

Waar kom je vandaan en van wie ben je er een?

Geloven is meer dan het aanhangen van een leer. In onze ontmoeting met God doet alles mee: lichaam en ziel en geest, de mensen en de wereld om ons heen, de verworteling in ons bestaan. Wij kunnen de primordiale trekken op de geestelijke weg niet vergeten: ons alledaagse bestaan, onze geboortegrond, onze levensloop en onze relaties. Dat zijn de dingen die ons tekenen. Zo leren wij elkaar kennen: waar kom je vandaan en van wie ben je er een? Zo vormt Gods hand ons, zo kijkt God ons tevoorschijn, niet als wereldvreemde mensen maar juist midden in dit bestaan.

Waaijman noemt de ziel (nefesj, psychè, anima) als omschrijving van onze menselijke werkelijkheid in de ontmoeting met God (Spiritualiteit, 434-444). Je kunt zeggen: de ziel is de beweeglijke vorm van het ik. De ziel heeft een lege binnenruimte die op allerlei manieren gevuld kan worden en die God leven inblaast met zijn adem (nesjama). En de ziel heeft een buitenkant die in de bijbel 'vlees' wordt genoemd: de mens in haar of zijn sociale vorm, getekend door familie, bezit, werk en andere dingen. De ziel is kwetsbaar. De ziel is beweeglijk en in die beweging te vergelijken met de geest (roeach, adem, hartstocht). Onder druk van buiten af kan de ziel verharderen of kunnen mensen klein-zielig worden.

Zonder God zijn wij niets, maar in Gods handen, in Gods ogen worden wij gevormd, naar lichaam, ziel en geest. Maar vanaf het begin, vanaf Adam en Eva is er ook de vervorming. Dat mensen zich afkeren van God en zelf vorm willen geven aan hun bestaan. Vanaf het begin zijn er daarom ook scheuren in ons bestaan. Zelf kunnen wij die niet helen. Wij vinden alleen maar heil, heelheid en genezing, in Gods handen, in Gods ogen, in Gods liefde.

God in mij, ik in God

Is het bezig zijn met de geestelijke weg en geestelijke begeleiding eigenlijk niet stiekem een vlucht uit de harde realiteit van ons dagelijkse bestaan? Het zou kunnen. Met Cassianus kunnen wij zeggen dat onderscheiding, ook wat deze vraag betreft, de belangrijkste geestelijke oefening blijft.

Ik ben geraakt door de Belijdenissen van Augustinus. Jaren en jaren lang heeft hij gezocht naar het doel en de zin, het geluk van ons menselijke bestaan. Waar vinden wij heil, waar vinden wij een antwoord op onze vragen, waar vinden wij God? Tot zijn eigen verwondering ontdekte Augustinus dat God, al die tijd dat hij buiten zichzelf op zoek was, allang in hemzelf aanwezig was. Maar tegelijk was het omgekeerd. God was niet in hem - daar was God immers veel te groot voor - maar hij was in God. God in mij en ik in God, die belijdenis bleek geen innerlijke vlucht, maar juist het begin van een ongelooflijk vruchtbaar bestaan voor de mensen om hem heen.

Wat mij ook raakte is hoe Meester Eckhart spreekt over onze relatie met de drie-enige God (Spiritualiteit als inzicht, 28 e.v.). De Vader is het overstromende leven, de Zoon is het overstroomde leven en de Geest is het terugstromende leven. Dit is het eerste scheppingsmoment, binnen de eenheid van God. Het tweede scheppingsmoment is dat God de wereld naar zijn beeld, naar het beeld van de Zoon, naar buiten toe schept in de veelvoudigheid van tijd en ruimte. De zondeval brengt teweeg dat mensen verstrooid en verscheurd raken in die veelvoudigheid. Maar door Christus roept God in ons zijn beeld tevoorschijn en brengt ons zo terug in de eenheid van God, in de stroom van zijn leven en zijn liefde. Ook bij Meester Eckhart is dit niet een wereldvreemd geloof. Deze beelden zijn nauw verbonden met zijn uitleg van de ontmoeting tussen Jezus, Maria en Marta (Lukas 10: 38-42). Daarbij stelt hij ons niet Maria maar juist Marta als voorbeeld voor ogen. Maria verliest zichzelf nog in haar behoefte om aan Jezus' voeten te zitten en zijn woord in te drinken. Maar Marta is in staat - juist door haar innerlijke omvorming in de liefde van Christus - om nu ook in haar eigen doen en laten die liefde vorm te geven. Meester Eckhart concludeert: 'Pas wanneer de heiligen heilig worden, beginnen ze deugdelijk te werken.'

Wij leerden vroeger om niet 'ik' te zeggen, om in bescheidenheid af te zien van onszelf en niet teveel met onszelf bezig te zijn. Daar zit veel goeds in, met name ook als tegenbeweging in een ik-tijdperk. Toch is het belangrijk om te zien dat werkelijke omvorming niet kan zonder de weg naar binnen. Om in de ontmoeting werkelijk uit te kunnen gaan naar de ander, moet men eerst bij zichzelf geweest zijn, bij zichzelf zijn (Dialogisch leven, 100). Geldt dat voor alle vormen van ontmoeting, in het bijzonder geldt dat wel voor de geestelijke begeleiding. Als ik niet zelf de geestelijke weg ga, niet bij mezelf geweest ben, niet bij mezelf ben, kan ik er ook niet werkelijk zijn voor een ander. Alleen als ik zelf leer om in de ruimte van Gods liefde te staan, kan ik ook anderen gastvrij en onbekommerd in die ruimte uitnodigen. Alleen als ik mijzelf wil laten omvormen en in beweging zetten, kan ik ook anderen begeleiden in een omvormingsproces.

Madeliefjes in de tuin

Ook hier nog een van mijn eerste herinneringen die meegaat op de geestelijke weg, als besef van de kostbaarheid van alles wat leeft uit Gods hand en bloeit in Gods ogen. Als klein meisje ging ik met mijn moeder de was ophangen. Het was mooi lenteweer en de madeliefjes bloeiden in de tuin. En ik zorgde dat mijn moeder niet op de madeliefjes ging staan. Ik kan het niet laten om hier een lied aan te halen van Titus Brandsma: 'Fryslân, wêr myn Mem my widze, wêr as bern ik boarte ha, wêr 'k myn earste wurden útre, fan gjin lânsdou hâld ik sa! (Fryslân, waar mijn Moeder mij wiegde, waar ik als kind gespeeld heb en mijn eerste woorden uitte, van geen landstreek houd ik zoveel!)' En nog een citaat, van Thérèse van Lisieux: 'En zo is het ook in de wereld van de zielen, de tuin van Jezus. Hij heeft grote heiligen willen scheppen die vergeleken kunnen worden met de lelie en de rozen, maar Hij heeft ook kleinere heiligen gewild. En deze moeten er tevreden over zijn madeliefjes of viooltjes te zijn, die God blij maken als Hij zijn blik naar beneden richt. De volmaaktheid bestaat erin Gods wil te doen, diegene te zijn die Hij wil dat we zijn (Mijn levensverhaal, 34-35).'

Hoe prachtig en hoe kwetsbaar is de schepping. Zomaar bloeien wij op ons mooist - de bloemen en de mensen - en zomaar raken we verwelkt, veracht of vertrapt. En dan is er de grote vraag naar zin en doel van dat vergankelijke leven. Omvorming in schepping betekent, dat wij ons op onze weg bewust worden dat wij zonder God niets zijn. Al ons leven is leven uit Gods hand en de vreugde van ons bestaan is om te worden en te zijn wat God met ons voor ogen heeft, te bloeien waar God ons heeft gezaaid.

Donderdag 8 mei 2008 – het beminnelijke meisje en het bange meisje

'De marathon van 't leven jacht vandaag naar Payesyl.' Het is een prachtige meidag en vanuit Achlum ben ik op Payesyl aangekomen. Ik zit tegen een paaltje aan, waar dit gedicht van Tine Bethlehem op staat. Het gedicht zegt dat het hier o zo stil was. Maar zo pas was het hier een geweldig kabaal, omdat een grote kudde schapen net werd gevoerd. Nu keert de rust terug en zoeken de schapen weer hun weg.

Onrust, Onuitsprekelijke. Onrustig blijft ons hart, tot het rust vindt in jou, schrijft Augustinus. Ik ben al een uur onderweg. Mijn gedachten zijn overal en nergens geweest, maar rust vonden ze niet. Nu pas word ik stil, als de schapen om mij heen. Echt stil is het zelfs hier niet. In de verte blijft er het geluid van auto's en trekkers. Maar dichtbij is er alleen maar het geluid van de wind en van het lange gras dat beweegt op de wind. En van de vogels. En van de grazende schapen.

De zonnestralen hebben net genoeg kracht om mij warm te houden in de nog koude noordoostenwind. 'In licht mogen verdwijnen en lied worden.' De dichtregel die Dag Hammarskjöld aanhaalt over de leeuwerik, die gaat al een poos met mij mee. Vandaag is overal de leeuwerik te horen. Zo gewoon is het, zo gewoon zou het kunnen zijn om lied te worden. En drie keer zag ik onderweg een haas. Een angsthaas, zegt men dan. En ja, als ik wat dichterbij kom, rent hij haastig weg. Maar de laatste ligt rustig in het weiland.

'Ora et labora' staat op het huis hier aan de Payesyl. Elke keer weer moet ik daar aan worden herinnerd, Onuitsprekelijke. Elke keer opnieuw moet jij mijn gedachten richten, moet ik me door jou laten verzamelen. Om stil te worden, om tot mijzelf te komen, om tot jou te komen. Alleen zo kan ik vrij worden, vrij van mijzelf, vrij voor jou, vrij voor de ander. 'Mijn marathon van 't leven jachtte vandaag tot aan Payesyl', zo eindigt het gedicht.

Er is ook een gedicht van Inne de Jong over de leeuwerik. 'Pasen' heet het en wij hebben het op Paaszondag in de kerk gezongen. 'Jij bruine troubadour... zing dat het Pasen Pasen is, dat vandaag Gods dag begint.' Toen ik wakker werd op Paasmorgen, toen wilde ik, Onuitsprekelijke, dat de nieuwe dag zonder scheuren zou zijn. Maar zo was het niet, Onuitsprekelijke.

Perfectionisme, Onuitsprekelijke. Het onrustige zoeken naar de dag dat alles is zoals het moet zijn.

Maar dat is immers juist het geheimenis van jouw liefde, Onuitsprekelijke. Dat jij er bent in de scheuren van ons bestaan. En ik wil alles maar glad strijken. En mooi maken, op mijn manier. En zo blijft er voor jou geen plekje over in mijn bestaan. Onuitsprekelijke, laat mij de scheuren bij jou brengen. Mijn onmacht om een perfect mens te zijn. Mijn bezorgdheid om van alles en iedereen. Mijn onrust omdat zoveel niet is zoals het moet zijn. Mijn onvrede omdat ik in alle drukte elke keer weer mijzelf kwijtraak, jou kwijtraak, Onuitsprekelijke. En het beseft, dat ik met al mijn gedraaf alleen maar verder van huis raak.

En hier lig ik nu, Onuitsprekelijke, op een dam tussen de paardebloemen, uit de wind en in de zon, om uit te rusten en op te warmen. Ik wil mijn leven open voor jou leggen, Onuitsprekelijke.

Als studentes feministische theologie hebben we eens het Liedboek voor de kerken kritisch bekeken op eenzijdig mannelijk taalgebruik. Sinds die tijd gaat er een versregel met mij mee: 'er voeren twee mannen strijd in mij.' In het Fries zijn dat leeuwen geworden, heb ik gezien. Teresa van Avila heeft het ook over de wilde dieren, Onuitsprekelijke, als zij vertelt over haar weg naar jou toe in de Innerlijke Burcht. Aan de rand van de weg zijn de wilde dieren, die mij aanvechten: de chaos, de angst, de onrust. De wilde dieren jagen mij in het harnas, sluiten mij op. Ze zeggen dat het niets waard is met mij en dat zij mij zullen verscheuren als ik tevoorschijn kom.

'Er voeren twee mannen strijd in mij.' Dat is een lied bij Romeinen 7, waar Paulus zegt: 'Want ik doe niet wat ik wil, ik doe juist wat ik haat. () Wat ik verlang te doen, het goede, laat ik na; wat ik wil vermijden, het kwade, dat doe ik (15,19).'

In mij zijn twee meisjes, Onuitsprekelijke,
het beminnelijke meisje en het bange meisje, ik weet niet van hoe oud.
Het beminnelijke meisje, dat weet ik, Onuitsprekelijke, is jouw beeld dat in mijn wezen is gedrukt.
En het bange meisje, dat moet vechten met de wilde dieren.
Zonder jou ben ik niets, Onuitsprekelijke.
Maar in de ruimte van jouw liefde kan ik het bange meisje rustig bijstaan in de strijd.
En in de ruimte van jouw liefde kan ik het beminnelijke meisje de ruimte geven
om te worden wie zij is, mens naar jouw beeld.

3. OMVORMING IN HERSCHEPPING - OMKEER

Metamorfose in de ontmoeting met God

Ik voel mij opgejaagd, door van alles en nog wat. Ik voel mij gevangen, in angst en onrust. Ik voel mij onmachtig, om alles wat niet goed is en wat ik niet kan veranderen. En ik weet niet waar ik het zoeken moet. Ik geloof dat ik mijn heil bij God moet zoeken, maar ook daar kan ik het niet vinden. En dan lees ik over de Hebreeuwse slaven in Egypte (Exodus 3). Dat Mozes bij de brandende doornstruik komt en dat God zegt: 'Ik heb gezien hoe ellendig mijn volk er aan toe is, ik heb hun jammerklachten gehoord, ik weet hoe ze lijden. Daarom zal ik hen uit de macht van de Egyptenaren bevrijden en hen naar een mooi en uitgestrekt land brengen.' Ik lees die woorden nog eens en nog eens en nog eens: 'Hun jammerklacht is tot mij doorgedrongen en ik heb gezien hoe wreed de Egyptenaren hen onderdrukken.' En in die woorden, in het lezen van die woorden, is daar dan iets van het geheimenis van die ontmoeting met God: God hoort ook mij, God ziet ook mij, God zal ook mij bevrijden van de machten en naar een mooi en uitgestrekt land brengen. Dat is een ervaring die mij in beweging brengt op de geestelijke weg. Gebonden als slaaf cirkelde ik om mijzelf, maar God ziet en hoort mij en roept mij om op te staan en de weg van de vrijheid te gaan.

Omvorming in schepping, zagen we eerder, betekent dat wij ons bewust worden dat wij buiten de ontmoeting met de Ander wezenlijk niets zijn, dat wij pas tot leven komen in de hand en in de ogen van God. Leven en dood zijn in de bijbel wezenlijk niet het onderscheid tussen een lichaam dat het wel doet en een lichaam dat het niet doet, maar tussen bestaan in of buiten God, toegekeerd naar of afgekeerd van God.

Omvorming in herschepping betekent dat wij ons bewust worden hoe wij in zelfbetrokkenheid - chaos, angst, onrust - om onszelf heen cirkelen en bij God vandaan zijn geraakt. Het is het moment van omkeer. De verloren zoon bedenkt bij de varkens: dit is geen leven, kom, ik ga naar mijn vader (Lukas 15: 17-19). Ik zie in dat mijn eigen plannen en zorgen mij geen heil brengen, maar juist afhouden van mijn wezen, van God. Ik besef hoe ik misvormd ben, verstrooid en verscheurd, door als een slaaf overal achteraan te rennen. Het is het moment van genade. God staat met open armen klaar. God maakt mij vrij, zodat ik mijn zelfbetrokkenheid los kan laten. God roept zijn beeld in mij weer tevoorschijn, zodat ik tot mijzelf en tot God kan komen en worden wie ik ben in Gods ogen. Ik ben niet langer slaaf, maar kind van God (Romeinen 8: 15). Het is het moment van sterven van de oude mens en het tot leven komen van de nieuwe mens in Christus (Efeziërs 4: 20-24, Kolossenzen 3: 1-11). Paulus zegt in het begin van Romeinen 12 dat wij niet mee moeten gaan in het schema van de tijd, de wereld om ons heen, maar dat wij in Christus een metamorfose doormaken, een nieuwe vorm krijgen.

Onrustig blijft ons hart totdat het rust vindt in u

Al heel lang gaan deze bekende woorden van Augustinus met mij mee. Wat betekenen deze woorden op de geestelijke weg? De onrust van het hart is denk ik herkenbaar voor alle mensen. De onrust én het verlangen. De onrust, omdat wij voelen dat ons bestaan en de dingen niet zijn zoals ze moeten wezen. En het verlangen om rust te vinden, een mooi en uitgestrekt land waar alles wel is zoals het moet wezen en waar wij tot volle bloei kunnen komen.

Onrustig blijft ons hart totdat het rust vindt in u. Augustinus tekent met deze woorden aan het begin van zijn Belijdenissen achteraf zijn levensweg, de weg van onrustig zoeken naar het geluk van het bestaan die voor hem uitloopt op het vinden van rust in God. In zijn Belijdenissen vertelt hij van zijn omkeer. Hoe in hem een geweldige strijd gaande was (Belijdenissen, VIII,8,19), net als Paulus vertelt in Romeinen 7. Woest is Augustinus, want alles in hem roept hem toe wat goed is - naar God toe gaan - en toch gaat hij net de andere kant op. Dan hoort hij in de tuin de stem van een van de buurkinderen: 'Neem en lees (Belijdenissen, VIII,12,29).' En dan neemt hij zijn bijbel, doet die open en leest: 'Laten we daarom zo eerzaam leven als past bij de dag en ons onthouden van bras- en slemppartijen, ontucht en losbandigheid, tweespalt en jaloezie. Omkleed u met de Heer Jezus Christus en geef niet toe aan uw eigen wil, die begeerten in u opwekt. (Romeinen 13: 13,14).' 'Omkleed u met de Heer Jezus Christus', dat zijn de woorden die Augustinus omvormen, die in hem de metamorfose bewerken.

De metamorfose. Als Augustinus er zo achteraf over vertelt, lijkt het een wonderbaarlijk moment: dat hij net dan die stem hoort en net die woorden in de bijbel leest. Het is ook een wonderbaarlijk moment, dat hij die stem opmerkt en dat die bijbelwoorden hem zo aanspreken. Maar tegelijk is het ook een heel gewoon moment en een kort onderdeel van een veel langere weg, de lange weg die hij is gegaan in het spanningsveld van de ontmoeting met God, zijn geestelijke weg. De omvorming, de metamorfose wordt in de praktijk soms omgeven met spektakelverhalen, die meer zeggen over de mensen dan over God. Het kan zijn dat er in de metamorfose een moment is aan te wijzen, dat ineens het licht doorbreekt, dat mensen zich ineens door God aangesproken weten, zoals Saulus op zijn reis naar Damascus (Handelingen 9: 1-9). Maar meestal is dat 'moment' van omkeer, van omvorming een soort van samenvattende uiting of een kenmerkend onderdeel (achteraf) van een veel langere weg. Metamorfose is het levenslange proces van de geestelijke weg, van afkeer van de zelfbetrokkenheid en toekeer naar God. Net zo is de omkeer van onrust naar rust op de geestelijke weg een levenslang proces.

Geestelijke oefeningen

Bij het proces van de geestelijke weg horen oefeningen, geestelijke oefeningen. Van de woestijnvaders kunnen we daar al veel van leren (Spiritualiteit, 262-267). Als omvattende oefening noemen zij het blijven in de cel. De cel, het verblijf van de monnik, is het beeld van de uiterlijke en innerlijke rust waar men naar zoekt. De cel is dus niet beperkt tot het verblijf van de monnik. Elke plek waar wij in ons bestaan verblijven kan een cel worden. Overal waar wij zijn, kunnen wij in onszelf de ruimte van de cel zoeken en bewaren. Buiten de cel worden wij opgejaagd door alles wat op ons afkomt, door alle drukte en zorg die wij hebben om onszelf te handhaven. Maar in de rust van de cel kunnen wij verzameld en geheeld worden, kunnen wij tot onszelf komen en tot overgave aan God. De geestelijke oefeningen helpen ons in die beweging: het loslaten van de zelfbetrokkenheid met alle onrust die ons verstrooit en verscheurt en het toevertrouwen aan God die ons één en heel maakt.

Belangrijke geestelijke oefeningen zijn schriftlezing, gebed, handenarbeid en zelfonderzoek. De schriftlezing als geestelijke oefening komt later ter sprake. In het gebed en de arbeid herkennen we de belangrijke regel van Benedictus van Nursia: ora et labora, bid en werk. Dat op elkaar betrokken bidden en werken is de kern van een levenswijze waarbij alle aandacht gericht wordt op wat God met ons voor ogen heeft, hoe God bezig is ons leven te vormen. Het zelfonderzoek - de introspectie, het doorgronden van de gedachten, het onder ogen zien van wat er in mij leeft - is ook een belangrijk onderdeel van het leven in de cel. Abt Abraham zegt: 'Hij (de bewoner van de cel) moet zijn als een goede visser die naar de wijze van de apostelen aan zijn voedsel komt. In de stille diepte van zijn hart tuurt hij, aandachtig en onbeweeglijk, naar de rondzwemmende school van zijn gedachten. Als van een uitstekende rots kijkt hij zorgvuldig in de diepte en onderscheidt met scherpe zin, welke hij met zijn haak voor zijn welzijn naar zich toe moet halen en welke hij, als kwade en schadelijke vissen, terzijde moet laten en weigeren (Collationes XXIV, 3).'

Abt Moses noemt als belangrijkste deugd en geestelijke oefening de onderscheiding van de geesten (Collationes I, 19-23 en II, 1,2). Als voorbeeld noemt hij daarbij de vaardigheden van de geldwisselaar. Vier dingen onderzoeken de geldwisselaars: 1. Is de munt van zuiver goud? Komen onze gedachten van God (wat opbouwt en tot het doel leidt) of van onszelf (wat ons gevangen houdt in onze eigen constructies en tekorten) of van de duivel (wat afbreekt en in de val lokt)? 2. Is het beeld op de munt van de koning of van de tiran? Al is de munt (b.v. de schriftlezing of het gebed) zuiver, is onze intentie daarbij ook zuiver of verwordt die tot tiran? 3. Is de munt wettig geslagen? Een denkwijze kan wel mooi klinken, maar is hij in de traditie van de apostelen en de gemeenschap ook getoetst op betrouwbaarheid? 4. Wat is het volle gewicht van de munt? Alles wat op ons afkomt moet gewogen worden op de weegschaal van het hart: is het zuiver en gericht op God of staat het in dienst van onze eigen eer en vertoon? Kees Waaijman (Spiritualiteit, 481-512) verwoordt deze vier vragen als: 1. het onderscheiden van de twee wegen: de weg van het leven en de doodlopende weg, 2. het onderscheiden van Gods betekenis: het interpreteren (hermeneuse) van het bestaan in het licht van God, zoals Eva aan Adam gegeven is als interpreterend tegenover, 3. het

midden van de onderscheiding: de gemeenschap als het kritische midden, waar men de verschillende posities in hun samenhang kan onderscheiden, de uitersten, de grenzen en de gulden middenweg, 4. de weg naar Gods bestemming onderscheiden: het onderscheiden van de werkelijkheid en het tot volle bloei komen in God én de weg hier tussenin.

Ruimte, onderscheiding, beweging

Geestelijke begeleiding betekent voor mij dat wij elkaar in de ruimte van Gods liefde uitnodigen, dat wij leren onderscheiden wat God uitwerkt in ons leven en ons toevertrouwen aan de beweging van Gods Geest.

Omvorming, de metamorfose van onze geest en ons denken, kan alleen plaats vinden in de ruimte van Gods liefde. Zolang wij om onszelf cirkelen, zelf het stuur in handen houden, moeten wij de schijn ophouden, het verhaal en het plaatje dat wij van onszelf maken (Dialogisch leven, 139). En zolang regeert de angst, de angst dat het verhaal niet klopt, het plaatje uiteenvalt en wij niet meer aan onze trekken komen. Maar als wij in de ruimte van Gods liefde komen, dan kunnen wij omkeren. Daar komen we wezenlijk tot onszelf, tot elkaar en tot God. Daar zijn de verhalen en plaatjes niet meer nodig en is er ruimte voor werkelijke ontmoeting (Dialogisch leven, 143). Daar kunnen wij elkaar met Gods ogen aanzien: zo naar elkaar kijken en luisteren dat de ander tevoorschijn kan komen, dat de ander tot zijn of haar wezen kan komen.

In die ruimte kunnen wij leren om zonder angst de werkelijkheid onder ogen te zien: onderscheiden tussen schijn en wezen, liefde en angst, rust en onrust, slavernij en vrijheid, zelfbetrokkenheid en overgave. Wat brengt ons dichterbij God en bij ons eigen wezen en wat brengt ons juist verder van huis? Bij dat zoeken van de weg kunnen wij alle geestelijke oefeningen gebruiken die de traditie ons aanreikt. Tegelijk moeten wij ook daar weer onderscheiden of de oefeningen ons werkelijk op weg helpen of misschien ook weer verworden tot tiran.

Gaandeweg kunnen wij leren onszelf los te laten en over te geven aan God, ons mee laten nemen in de beweging van Gods Geest, Gods liefde. Dan cirkelen we niet meer om onszelf maar wordt God het middelpunt van ons leven. Dan hoeven wij onszelf niet meer te laten zien, maar dan willen we anders niet meer dan doorschijnend worden voor de liefde van God (Merkstenen, 117, 28-7-1957). Dat is die leeuwerik die in licht verdwijnt en lied wordt (Merkstenen, 31).

Omkeer en aanvechting

Teresa van Avila beschrijft in haar Innerlijke Burcht de grote waarde van de ziel, als woning én als beeld van God. Hoe verder wij gaan op de weg naar binnen, des te meer ontdekken we van het licht en de liefde van God. Maar van buitenaf vechten de wilde dieren ons aan, de drukte en zorgen die ons in de greep houden, die ons bang maken en die wij niet los kunnen laten. En tussen de kamers in de Burcht zijn de deuren van onze zelfbetrokkenheid en weerstand omdat wij het stuur in handen willen houden. Alleen door gebed, door ons toekeren naar God, gaan die deuren open (Verkenning van de Innerlijke burcht, 16). Ze beschrijft ook hoe wij kunnen ontdekken dat God in ons werkt: aan de daden van naastenliefde en verder aan de omkeer van beklemming naar verruiming (idem, 80), van angst naar vrijheid (idem, 93), van twijfel naar zekerheid (idem, 117).

Op mijn eigen weg zijn dit heldere en helpende beelden. Ze helpen om de aanvechting in mijn bestaan te verwoorden en daarmee om mij om te keren en de wilde dieren hun plek te wijzen. Zij helpen mij ook om onder ogen te zien hoe vaak ik nog 'aan de verkeerde kant' zit, aan de kant van beklemming, angst en twijfel. En ook daarin wordt mij de weg van omkeer gewezen. Door het gebed, door mij tot God te keren, gaan de deuren open en kom ik tegelijk dichterbij God en dichterbij mijn wezen, het beeld van God in mij.

Ook deze weg is een proces. En zo zijn daar die twee meisjes in mij, die ik beide ben. In wezen het beminnelijke mensenkind, gevormd naar Gods beeld. En in de praktijk tegelijk dat bange mensenkind, aangevochten door de wilde dieren, in de greep van de dingen die zij niet kan loslaten. In de ruimte van Gods liefde kan ik leren die verschillende kanten van mijn bestaan onder ogen te zien, de wilde dieren hun plek te wijzen en mij mee laten nemen in de beweging van licht en liefde.

Donderdag 15 mei 2008 – de kleine haas, de wilde gans en herkauwende koeien

Zondag, Pinksterzondag, hadden de belijdeniskatechisanten een groot kado voor de kinderen: een grote lege doos. Dat was het beeld, Onuitsprekelijke, voor de ruimte, de lege ruimte die wij voor jou, voor jouw Geest, mogen bewaren in ons bestaan. Later deden de mensen het pakpapier en andere rommeltjes in die doos. Aan het eind van de dienst zei de ouderling tegen de gemeente: 'Kijk, zo gaat dat nou. Daar is de lege ruimte en wij gooien er weer van allerhande rommel in.' Een prachtig beeld. Toen heb ik de doos opgepakt en weer leeg laten vallen.

Ik zit hier op een dam aan het begin van het fietspad naar Spannum. Ik zat net een poosje na te denken en keek toen op om mijn schrift te pakken en te schrijven over de doos. Toen zat daar vlak voor mij op de dam een kleine haas die mij aankeek. Ik had het fototoestel niet paraat. De mooiste dingen kun je niet op de foto zetten.

Een van de kunstkoeien die gemaakt zijn voor de eerste Slachtemarathon. Kunst gevormd naar ons beeld. Maar omkeer betekent, Onuitsprekelijke, dat wij de dingen niet vormen naar ons beeld, jou niet vormen naar ons beeld, maar ons laten vormen naar jouw beeld.

Jezus, mijn vriend, ik ben zoekende hoe ik jou zal aanspreken in mijn hart. 'U' - zo ver weg, in alle oude grote woorden van de leer. 'Jij' - alleen met schroom durf ik dat te zeggen. Maar zo ben jij er voor ons, heb jij gezegd: een vriend.

Ik kom vandaag over de Slachte in geen enkel dorp. Maar de klokken beginnen te luiden, het is acht uur. Om mij heen zijn Lollum, Waaksens, Kûbaard, Wommels, Spannum en Tsjom. Ik hoor ook een koekoek in het weiland. Al een paar keer deze ochtend. En het is zoals het volgens het lied van Waling Dykstra moet zijn: 'Skries op 'e hikke ropt grito-griet (de grutto op het hek roept grito-griet).'

Op Swarte Beien kuieren twee ganzen door het weiland. Even later vind ik ook nog een stenen gans langs de dijk.

Gisteren hoorde ik het prachtige verhaal van Sören Kierkegaard over de wilde en de tamme ganzen. Zullen de wilde ganzen met de tamme tam worden of zullen de tamme ganzen zich door de wilde ganzen laten meenemen op de grote reis? Blijven wij hangen in wat veilig en voor handen is of laten wij ons meenemen jouw vrijheid in, Onuitsprekelijke? Laten wij ons binden in onze kleine wereld of laten wij ons meenemen in de wijdte van het geheimenis van ons bestaan? Laat ik mij binden door de angst of laat ik mij meenemen in de beweging van het verlangen, de ruimte van de liefde?

Heer Jezus - vriend mag ik jou noemen - jij bent de weg van de mens gegaan. Jij hebt de beker leeg gedronken, jij hebt alles aanvaard en doorleefd en overgegeven, jezelf uit handen gegeven. Jij bent leeg geworden van jezelf en vol geworden van Geest. En in Getsémané ben jij in doodsangst geweest en aan het kruis heb je geroepen: 'Mijn God, waarom heb jij mij verlaten?' En dan is daar die wondere nieuwe morgen. Dat is het geheimenis van de vlucht van de wilde gans.

Midden in dit bestaan. Ik zit hier in de luwte van een stapel kuilgraspakken. En een koe staat vlak voor mij onbeschaamd zijn behoeften te doen. Mijn gedachten gaan uit naar alle kleinere dingen die aandacht vragen op mijn weg en in mijn werk. En naar de grote dingen die in de krant staan, de rampen in Birma en in China. Wat is klein en wat is groot? Onuitsprekelijke, zonder dit geloof kan ik niet bestaan: ieder schepsel is in jouw hand bewaard. In de naam van Jezus.

Het is weer een prachtige meimorgen, maar de wind, de noord-noordoostenwind is nog altijd koud. Laatst hoorde ik dat in de oude kerken hier de preekstoel tegen de zuidmuur werd gebouwd, zodat het evangelie naar het noorden zou klinken, over de oorden van kwaad en godloosheid, over wat destijds het land van de Noormannen was. Op Hemelvaartsdag heb ik daarover verteld, op de preekstoel aan de zuidmuur van de Sint Margryt in Easterlittens. Jezus is Heer, Koning over de machten. Dat mogen wij uitroepen tegen het kwaad, tegen de godloosheid in onze wereld, in onze dorpen, in onze kerken, in onze huizen en in onze harten.

Ik loop op de Littenserbuorren en ik heb tegenwind. Alleen en tegen de wind in, op den duur houd ik dat niet vol. De wilde ganzen vliegen in V-vorm, om beurten voorop, de sterksten, en de anderen in een lange rij, waar de een windvangt voor de ander die weer windvangt voor degene daarachter en ga zo maar door. Zo fietsten wij vroeger ook naar school toe.

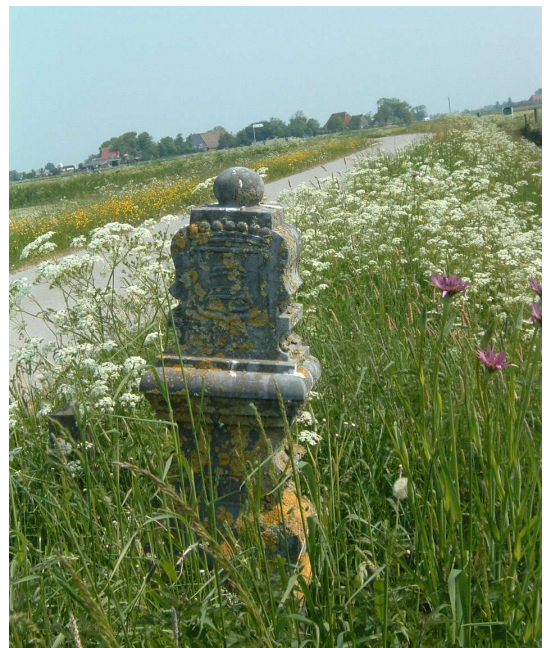
Gemeenschap. Zonder gemeenschap kan ik de lange reis niet volhouden. Maar in de gemeenschap word ik door anderen meegenomen en neem ik anderen mee, ben ik windvanger en mag ik de luwte zoeken. En voorop ben jij, vriend Jezus, en de sterken die vol zijn van jouw kracht, jouw Geest.

Ondertussen ontdek ik dat ik fout gelopen ben. Ik wandelde maar gewoon verder over de Littenserbuorren, terwijl ik naar rechts had moeten om de Slachte te volgen. Omkeren dus. Maar nu heb ik wel meewind. Barmhartig naar de dingen kijken, barmhartig naar mijzelf kijken. Dat krijgen wij niet vanzelf mee, Onuitsprekelijke, dat moet ik leren van jou. De ganzen vliegen 's winters ook naar het zuiden toe.

Nu ben ik terug op de goede weg, bij de richtingwijzer waar ik net ook al bij stilgestaan heb. Maar toen dacht ik er niet aan dat die mij ook wat te zeggen had. Ik zag alleen het andere bordje: doodlopende weg.

Bij de (oude) Slachtebrug op het bankje, aan de Bolswardervaart. Hier staat een gedicht van Baukje Wytsma op een paaltje: 'de Slachte slingert naar de Bedelaarsteen, een nieuwe brug tilt je over de weg'.

Die Bedelaarsteen, zou dat die paal geweest zijn die vandaag aan het begin van mijn etappe stond?

Hiervandaan zou met vroeger het klooster Bloemkamp kunnen zien liggen. Vorig jaar hebben wij daaromheen gewandeld. Daar aan de slootkant hadden we het over de Lectio Divina, het herkauwen van de woorden van de Schrift. En we hadden het levende voorbeeld bij ons, met de herkauwende koeien aan de overkant van de sloot. Daarna hebben wij woorden uit Psalm 36 gelezen en in stilte door het weiland gelopen, de wind in de rug, de avondzon voor ons uit en om ons heen de vogels en de bloemen.

Onuitsprekelijke, hoog als de hemel is jouw liefde,
tot in de wolken reikt jouw trouw,
jouw gerechtigheid is als de machtige bergen,
jouw rechtvaardigheid als de wijde oceaan:
jij, Onuitsprekelijke, bent de redder van mens en dier.
Hoe kostbaar is jouw liefde, Onuitsprekelijke!
In de schaduw van jouw vleugels schuilen de mensen,
zij laven zich aan de overvloed van jouw huis,
jij lest hun dorst met een stroom van vreugden,
want bij jou is de bron van het leven,
door jóúw licht zien wij licht.

De terugreis. Hier zit ik weer, dezelfde dam als van de haas van vanochtend. En kijk, hier is het afval dat ik verzameld heb langs de kant van de dijk. Leeg worden, Onuitsprekelijke, wat betekent dat? Ruimte bewaren voor jou in mijn bestaan, hoe doe ik dat? Het lukt mij nooit om alle rommel op te ruimen.

Heer Jezus, vriend, jij hebt het voorgedaan. De beker leegdrinken. Alles aanzien in ons bestaan, het goede en het kwade. Alles omarmen, alles dragen in de ruimte van de liefde. Zo wordt de vijandschap, de angst verdreven. In de ruimte van de liefde, in het dragen van het kruis.

4. OMVORMING IN GELIJKVORMIGHEID - VAN AUTONOMIE NAAR OVERGAVE

Het stuur uit handen geven

Autonomie is een groot goed. Volgens het woordenboek betekent autonomie: zelfbestuur, zelfstandigheid van de menselijke wil, de vrije wil. Het is belangrijk dat anderen niet zomaar over mij kunnen beschikken, maar dat ik vrij ben om mijn eigen weg te gaan en mijn eigen keuze te maken. Maar het begrip autonomie heeft ook een schaduwkant. Het kan gaan betekenen: ik maak mijn eigen wet en heb met niemand anders wat te maken. Het kan in een individualistisch klimaat de relatie met de ander in de weg staan. Vorige week sprak ik een mevrouw die betrokken is bij een ontwikkelingsproject in Kenia. Zij vertelde dat het woord autonomie daar geen weerklank vindt. Maar daar is juist wel een speciaal en veelgebruikt woord dat de verbondenheid in het leven aangeeft, verbondenheid van mensen met elkaar, met God en met de wereld om hun heen.

Ik ben de afgelopen jaren gaan inzien hoe moeilijk het voor mij is het stuur uit handen te geven. Ik heb bepaalde denkbeelden en plannen en wil graag dat mijn leven en werken daar volgens verloopt. Het liefst wil ik dat andere mensen zich daar ook aan aanpassen. En uiteindelijk probeer ik ook God nog voor die kar te spannen. En dan leren om andersom te denken: het stuur uit handen geven.

In onze gemeente hebben wij de afgelopen jaren een leerproces doorgemaakt in dat 'andersom denken'. We hebben ook geprobeerd dat onder woorden te brengen. Eerst was het zo - bijvoorbeeld op gemeenteavonden - dat iedereen kwam met haar of zijn eigen wensen. Het liefst wilde ieder zijn of haar eigen zin hebben en we probeerden ook ijverig om het ieder naar de zin te maken. Later kwam de vraag voorop te staan: wat is goed voor de gemeente? Bijvoorbeeld bij de vraag of de kinderen mee mochten doen aan het Avondmaal. We beseften dat we het niet iedereen naar de zin konden maken, maar vroegen ons af: welke koers is het beste voor de gemeente als geheel? En we leerden dat we in het belang van de gemeenschap dan soms zelf wel eens een stapje achteruit moesten doen. Nog weer later kwam de vraag voorop te staan: wat zou God nu eigenlijk met ons voorhebben, met ons als gemeente willen? We leerden om onze eigen plannen en wensen even te laten rusten en eerst te vragen en te bidden: 'God, wat wilt U dat wij doen? Wat wilt U hier uitwerken?' We zagen deze stappen achter elkaar als stadia in ons leerproces. Maar tegelijk lopen ze ook door elkaar. Als we bijvoorbeeld de vraag voorop stellen wat God van ons wil, blijft daar altijd ook nog de werkelijkheid dat wij ook graag onze eigen zin willen hebben.

Toen ik later nog eens over dit proces nadacht, bedacht ik dat het lijkt op het groeiproces van kind naar volwassene. Het kleine kind kan niet anders dan de eigen wensen kenbaar maken en anderen vragen om aan zijn of haar behoeften tegemoet te komen. Gaandeweg leren we dat we in de ontmoeting met anderen ook wel eens een stapje terug moeten doen. En volwassen worden we als we leren om zelfstandig en evenwichtig om te gaan met de belangen van anderen en onszelf.

Waarom is het zo moeilijk om het stuur uit handen te geven? Waarom is het moeilijk om werkelijk volwassen te worden? Omdat wij bang zijn. Bang dat wij niet aan onze trekken komen, dat wij onszelf niet kunnen handhaven, dat wij onszelf zullen verliezen. In die angst blijven wij om onszelf heen cirkelen en zoeken wij de voldoening van onze eigen behoeften. Maar in de ruimte van de liefde - de liefde van mensen om ons heen, de liefde van God - wordt de angst verdreven. In de ruimte van de liefde leren wij om onszelf en onze behoeften los te laten, leren wij om liefde terug te geven, leren wij de overgave in de beweging van belangeloze liefde.

God-menselijke vormen en omvorming

Er zijn in ons leven allerlei wegwijzers en voorbeelden die ons op de weg zetten van zelfbetrokkenheid naar overgave, de weg van angst naar liefde. Mensen bijvoorbeeld, uit het verleden of heden, of (bijbel-)verhalen, rituelen, liederen, kunst of natuur. In alles kan God tot ons spreken en ons in de ruimte van de liefde brengen. Alles kan een 'god-menselijke' vorm worden. In die vorm geeft God zich in zijn liefde aan ons en worden wij in de liefde van God getrokken. In die vorm laten wij onze zelfbedachte vorm los en laten wij ons in de vorm naar Gods beeld brengen. Dat is wat Kees Waaijman omvorming in gelijkvormigheid noemt (Spiritualiteit, 460-466). Door gelijk te worden aan de god-menselijke vorm worden we tegelijk ontvormd en gevormd: we laten ons eigen project los en God kijkt ons ware wezen naar zijn beeld tevoorschijn.

Het is mogelijk dat wij zo vol zijn van onszelf en van de dingen waar we mee bezig zijn, dat we geen ruimte hebben voor God en geen oog voor god-menselijke vormen. Het is ook mogelijk dat wij ons zo vastklampen aan een god-menselijke vorm, dat het als een idool (beeld) de plaats van God inneemt en juist de werkelijke ontmoeting met God in de weg staat. Of dat wij wel belijden dat wij gevormd zijn naar Gods beeld om op God te lijken, maar tegelijk onbeweeglijk vastzitten in onze eigen projecten en plannen en ons niet toevertrouwen aan God, ons niet overgeven aan de beweging van de liefde.

Daarom vind ik een lege doos, zoals wij die met Pinksteren hadden als beeld van het geschenk van de heilige Geest, een belangrijk beeld. Voor mij is die doos een god-menselijke vorm geworden. Als ik leeg word van mijzelf zoals die doos, kan ik vol worden van de Geest van God. Als ik mijn eigen projecten loslaat, kan ik opmerkzaam worden voor wat God in mijn bestaan uitwerkt.

Wegwijzers en voorbeelden

Op onze geestelijke weg en in de geestelijke begeleiding is het belangrijk dat we oog hebben voor god-menselijke vormen. Waar vinden we vormen waarin Gods liefde ons tegemoet komt en die ons in de beweging van die liefde trekken? Zo kunnen we bijvoorbeeld kijken naar al de vormen van ons gemeente-zijn: de kerkdiensten en het pastoraat, maar ook het beheer en de kosterij. Zo kunnen we ook kijken naar de vormen die we thuis gebruiken om met het geloof bezig te zijn, zoals het bijbellezen of het gebed. Maar zo kunnen we ook kijken naar alle dagelijkse dingen: het afwassen en het in de file staan, de omgang met collega's en het wachten voor de kassa in de winkel. Zoals Jezus zegt: 'Alles wat jullie gedaan hebben voor een van de onaanzienlijksten van mijn broeders of zusters, dat hebben jullie voor mij gedaan (Matteüs 25: 40).'

Het leven in de cel kan zo'n god-menselijke vorm zijn. 'Blijf in de cel' zeiden de woestijnvaders, 'en de cel zal je alles leren.' Afgelopen zondag was er bij ons in de kerk een spreker van Open Doors, een organisatie die zich inzet voor christenen die worden vervolgd. De spreker liet ons een boek zien en zei: 'Jullie moeten vooral het laatste deel lezen. Dat gaat niet over wat wij voor hen kunnen doen maar over wat wij van hen kunnen leren.' Daar vertelt de schrijver over een man uit China, die 23 jaar in de cel gezeten heeft (Volharden in geloof, 137-139). Het eerste wat die man in een ontmoeting aan de schrijver vraagt is: 'Hoe wandelt u met God?' De schrijver noemt dingen op als bidden en bijbelstudie. 'Het verkeerde antwoord,' zegt de man, 'om met God te wandelen moet u rustig gaan lopen.' En later vertelt hij: 'Ik werd in een cel geduwd, maar u zult uzelf in een cel moeten duwen. U hebt geen tijd om God te kennen. U moet een cel voor uzelf bouwen zodat u voor uzelf kunt doen wat vervolging voor mij heeft gedaan - het leven versimpelen en God kennen.' Het leven versimpelen, letterlijk betekent dat: het leven 'sine plex' maken, ontvlechten, de knopen er uithalen, het leven een-voudig maken. Dat is wat het leven in de cel doet: mensen vormen naar Gods beeld, naar Gods een-voud. Zo kan de cel een tuin worden, zegt de man uit China. Zoals de tuin van Eden, waar God wandelt met de mens en de mens wandelt met God, in relatie leeft met God.

De laatste jaren hebben we met een groepje mensen kleine wandeltochten gemaakt in onze eigen omgeving. Op die wandeltochten hebben we stilgestaan bij het leven en geloven van mensen die ons zijn voorgegaan: Menno Simons, Anna Maria van Schurman en Titus Brandsma, de bewoners van Klooster Lidlum, van Bloemkamp en van het klooster van de Broerekerk, die leefden volgens de regel van respectievelijk Augustinus, Benedictus en Franciscus. En allemaal kunnen ze op hun eigen wijze zo'n god-menselijke vorm voor ons zijn, een vorm waar Gods liefde doorheen spreekt en die ons in de beweging van die liefde trekt. Menno bijvoorbeeld, die zoekt naar een gemeente 'zonder vlek of rimpel' (Efeziërs 5: 27), met Christus als fundament (1 Korintiërs 3: 11). Of Anna Maria die hoopt dat het vuur van de eerste gemeente weer wakker zal worden in de kerken, het vuur van de Geest, het vuur van geloof, hoop en liefde. En Titus, die aandacht had voor zoveel dingen, maar vooral voor de inwerking van God in het leven van mensen - onze zieleznaren die afgestemd zijn op God - waardoor mensen tot volle bloei komen; die daar zelf het voorbeeld van werd, in zijn weerstand tegen de tirannie, in de gevangenis, in de verschrikking van het kamp. Drie teksten bewaarde de Karmeliet Titus in zijn cel bij drie afbeeldingen, als een drieluik van een altaar. Een tekst bij de afbeelding van Teresa van Avila: nada te turbe, laat niets je verontrusten... wie aan God

vasthoudt komt niets tekort. En een tekst bij de afbeelding van Jan van het Kruis: neem de dagen zoals ze komen. En een tekst onder de afbeelding van Christus aan het kruis: God zo dichtbij en ver, God is er altijd.

Lectio Divina

Woorden kunnen een belangrijk god-menselijke vorm zijn. In het eerder genoemde boek (Volharden in geloof, 40) staat ook een verhaal over hoe een evangelist in China bijbelteksten doorgaf in gebieden waar mensen zelf geen bijbel hadden. Hij koos uit een grote groep een paar mensen uit die hij meenam naar de rivier. Daar kraste hij voor ieder een bijbelvers op een steen. Die moesten ze in hun eigen groep doorgeven. Ieder mocht die steen een week meedragen - bij het werk, bij het eten, bij het slapen, bij alles - en over die tekst nadenken, erover bidden en voortdurend God vragen om door die woorden te spreken. Op de wekelijkse samenkomst mocht die persoon dan doorgeven wat God door het vers op die steen aan hem of haar had verteld. Daarna kreeg een ander de steen mee, totdat iedereen aan de beurt was geweest. En dan wisselden de groepen hun stenen. Deze werkwijze, die uit nood was ontstaan, bleek erg vruchtbaar. De woorden die de mensen zo met zich meedroegen, hadden een grote uitwerking in hun leven en geloven.

Dit is een mooi voorbeeld van hoe vanouds vanuit de kloostertraditie de Lectio Divina heeft gewerkt (Een levensregel voor beginners, 61 e.v.). De Lectio Divina (goddelijke lezing) is een aandachtige en biddende vorm van lezen van de bijbel of andere gewijde teksten. Het gaat om het herkauwen van de tekst, zodat al het voedzame uit de woorden wordt opgenomen. Dit lezen is een proces waarin de tekst en de lezer worden omgevormd. Door het lezen wordt de tekst getransformeerd naar de actuele situatie toe en de tekst werkt omvormend door in de lezer. De Kartuizer abt Guigo II heeft in de twaalfde eeuw de fasen beschreven van dit leesproces: 1. lectio, de lezing: het (hardop) lezen dat de tekst via de zintuigen binnen brengt in het hart van de lezer en de lezer binnenbrengt in het hart van de tekst, 2. meditatio, de overweging: het zoeken naar de innerlijke betekenis van de tekst, hoe daarin de goddelijke en menselijke werkelijkheid op elkaar betrokken worden, 3. oratio, het gebed: het door de woorden in de lezer ontvlammen van verlangen naar God, het veranderen van spreken over God in spreken met God (brandde ons hart niet? - Lukas 24: 32), 4. contemplatio, de beschouwing: de mystieke dimensie als kern van het proces, de openbaring die de lezer iets gewaar laat worden van het geheimenis van God.

In de oratio en contemplatio grijpen de werkelijkheid van mens en God in elkaar. Guigo noemt deze beweging van weerskanten de mystieke antifrase. In die beweging vindt de omvorming plaats en kan een en hetzelfde gebeuren een tegengestelde betekenis krijgen: tranen van verdriet die veranderen in tranen van vreugde, het loslaten van alles dat leidt tot de ervaring van het ontvangen van een overvloed, de verborgenheid van God die tegelijk ervaren wordt als openbaring van God. Sommigen noemen naast deze fasen van Guigo nog twee belangrijke elementen van de Lectio Divina. Het eerste is de beginhouding, waar het gaat om de intentie, de situatie, de houding van de lezer. Het laatste is de doorwerking van de tekst in het concrete bestaan van de lezer, waar de eventuele omvormende werking van de tekst aan af te lezen is.

Jezus als god-menselijke vorm

Woorden kunnen een god-menselijke vorm zijn op de geestelijke weg, die ons tegelijk ontvormen uit onze eigen beelden en vormen naar Gods beeld. Jezus, die in het begin van het evangelie naar Johannes het Woord van God genoemd wordt, is in de christelijke traditie de god-menselijke vorm bij uitstek. 'Omkleed u met de Heer Jezus Christus', schrijft Paulus in Romeinen 13: 14. En in 2 Korintiërs 3: 18 staat: 'Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer aanschouwen, zullen meer en meer door de Geest van de Heer naar de luister van dat beeld worden veranderd.' Door de gaven van de Geest wordt de gemeente als het lichaam van Christus opgebouwd, staat in Efeziërs 4, totdat wij volmaakt worden, naar de tot de volle wasdom gekomen volheid van Christus. In Filippenzen 2 wordt onze omvorming in Christus bezongen. In Jezus geeft God zich in zijn liefde aan ons en worden wij in de liefde van God getrokken. Jezus houdt niet vast aan de gestalte (vorm, morfè) van God en zijn gelijkheid aan God, maar hij neemt de gestalte (vorm, morfè) aan van een slaaf en wordt gelijk aan een mens. Daardoor kunnen wij mensen - in hem en door hem - gelijk

worden aan God. Daarom heeft God hem hoog verheven en daarom zal iedereen belijden 'Jezus Christus is Heer', tot eer van God, de Vader. Jezus 'deed afstand' (van kenoo, leeg maken) staat er in vers 7, om aan de mensen gelijk te worden. En zo moeten wij afstand doen van onszelf, onszelf leeg maken om gevormd te worden naar het beeld van God.

Jezus Christus is Heer! Die belijdenis mogen wij uitroepen tegen alle machten, tegen alle kwaad en godloosheid in de wereld en in ons hart. In dat geloof worden wij leeg van onze eigen beelden en vol van God. Omvorming in gelijkvormigheid betekent niet dat wij perfecte mensen worden. Vroeger was er een lied 'Ik wens te zijn als Jezus'. Zonder dat we precies wisten hoe of wat, werd duidelijk dat dat lied niet helemaal klopte. En ik begrijp nu waarom. Het gaat er niet om dat wij onszelf vormen tot perfecte mensen, naar de vorm en het voorbeeld van Jezus. Het gaat er juist om dat ik leeg word, dat ik mijn eigen perfectionisme loslaat, dat ik vrijgemaakt word van mijn eigen (gelovige) projecten en idealen en mislukkingen. Het gaat er om dat ik mijzelf, mijn vorm durf los te laten en mij door Jezus in de ruimte van Gods liefde laat trekken. Daar ontdek ik dat ik in hem en met hem en door hem kind van God en beeld van God ben. Niet vanwege mijn prestaties, maar vanwege de liefde van God. En als kind van God en beeld van God mag ik die liefde van God door mij heen laten schijnen.

Eerder vertelde ik over de moeite die ik heb met de Heidelbergse Catechismus, omdat ik daar - terecht of onterecht - van leerde om vanuit de ellende alleen maar met oordelende en veroordelende ogen om me heen te kijken en met name ook naar mezelf te kijken. De andere kant van het verhaal van de Catechismus - en een belangrijke kant, volgens mij - is de dankbaarheid. Alles wat wij doen en laten heeft niet als doel dat wij zelf de verlossing, de goede vorm moeten vinden en bereiken. Maar alles wat wij doen en laten mag wortelen in de dankbaarheid dat wij in Christus verlost zijn van onze eigengemaakte beelden en gevormd zijn tot kind en beeld van God. De Heidelbergse Catechismus is daarin voor mij een wegwijzer, die mij waarschuwt bijvoorbeeld tegen de mogelijke tirannie van geestelijke oefeningen en tegen de blijvende aanvechting om mijn eigen perfecte project te ondernemen.

Omvorming op mijn eigen weg

In de Kijkbijbel van Kees de Kort staat een plaatje van Bartimeüs, de blinde Bartimeüs die door Jezus genezen is. Met grote wijdopen ogen kijkt hij de wereld in. En met Pasen dacht ik: 'Zo moeten ook de vrouwen gekeken hebben op Paasmorgen, met vrees en grote vreugde.'

Dit plaatje gaf ik vorige maand ten afscheid aan de collega's van de opleiding. 'Dit is al jarenlang mijn lievelingsplaatje,' zei ik. En daarbij vertelde ik over de vrouwen op de Paasmorgen. Toen begon een van de collega's over een ander plaatje uit datzelfde verhaal: Bartimeüs die met een rood hoofd en wijd open mond roept: 'Jezus, heb medelijden met mij.' En opeens bedacht ik mij: 'Maar dát was immers mijn lievelingsplaatje, al jarenlang.' Zonder dat ik het wist, was in mij het plaatje verschoven. Van de blinde Bartimeüs die aan de kant van de weg om medelijden roept, naar de ziende Bartimeüs die met wijdopen ogen de wereld in kijkt. Met vrees? Met grote vreugde?

Het is bijzonder om zo'n ontdekking te doen. Ik leer er van dat het verhaal van de geestelijke weg niet alleen maar een mooie theorie is, maar ook werkelijk een beweging op gang brengt. Ik leer er van dat het meedragen van bijbelverhalen vruchten voortbrengt. Ik leer er van dat het roepen aan Jezus geen vragen zonder antwoord is, maar deel van het geheimenis van de ontmoeting met God, vernieuwend en geneeskrachtig. Ik leer dat ik er mag zijn zoals God mij vindt en vormt, dat ik liefde mag aanvaarden en doorgeven. Ik leer opstaan en op weg gaan, een onbekende weg gaan. Jezus navolgen.

'Christendom is onrust, de onrust van de eeuwigheid' zegt Sören Kierkegaard (Spiritualiteit als inzicht, 172), dezelfde als van de wilde en de tamme ganzen. Hij waarschuwt voor een dode kerk, waar geen beweging meer in zit, waar mensen niet omgevormd worden maar als toeschouwers aan de kant zitten. Kierkegaard roept de mensen op tot het waagstuk van het geloof, het waagstuk van de gelijktijdigheid met Christus in onze tijd. Niet zondags in de kerk zitten en door de week gelijkvormig worden aan het schema van de wereld. Niet van Jezus - ik wens te zijn als Jezus - mijn eigen ideaal maken. Maar mij laten aanspreken, meenemen en omvormen door Christus, zo dat eeuwigheid en tijd een worden op dit moment, in deze situatie.

Donderdag 22 mei 2008 – mijn ziel tot rust gebracht

Weer verder bij de oude Slachtebrug bij de Bolswardervaart. Hier staat ook dat lied op een bordje, het gedicht 'Heitelân (Vaderland)' van J.L. van der Burg: 'Waar de dijk het land omgeeft, zoals de arm van een moeder haar kind.' Gister hebben we op de kerkenraad Psalm 131 gelezen: 'Ik ben stil geworden, ik heb mijn ziel tot rust gebracht, als een kind op de arm van zijn moeder, als een kind is mijn ziel in mij.'

Omvorming in liefde. Die woorden gaan vandaag met mij mee, Onuitsprekelijke. Met lege handen leven. Omarmen wat er niet mag zijn. De klokken luiden acht uur. Ik ga op weg naar Reahûs.

Een bankje bij de Súdhoeke, van de Rvk Wommels. Op het bankje staan de plaatsen geschreven, die men rondom kan zien liggen: Wommels, Burchwert, Boalsert, Nijlân, Hidaard en Easterein. Het is half negen en de klokken van Nijlân luiden. In Easterein klinkt een heimachine. In het westen hoor ik de auto's op de weg van Leeuwarden naar Bolsward, in het zuiden de weg naar Sneek en in het oosten de auto's op de Súdhoeke. Dichterbij het geluid van een hond op een boerderij, de vogels en de wind. De wind komt nog altijd uit het noorden en de lammetjes liggen aan de zuidkant in de luwte van de moeder.

Hidaardersyl. De heimachine die ik hoor is niet in Easterein, maar ik denk van helemaal in Sneek. De zon schijnt weer zilver door de wolken en weerspiegelt in de Hidaardervaart. Daar is net een bootje langsgevaren en het water blijft nog lang onrustig. In de verte schreeuwt een pauw. Zo is het verdeeld, de een heeft mooie veren en de ander een mooie stem.

Liefde, Onuitsprekelijke. Nu breekt de zon door en ik voel de warmte op mijn huid. De weg van angst naar liefde, Onuitsprekelijke, ik weet niet wat ik schrijven moet. Met de katechisanten hadden we het over belijdenis doen, het verlangen dat met ons 'ja' ineens alles anders wordt, ineens alles goed en helder wordt. Maar er is een weg te gaan, Onuitsprekelijke. En niet ons 'ja', maar jouw 'ja' draagt ons op jouw weg.

'Wees niet bezorgd' dat is de tekst die voor de komende zondag op het rooster staat. 'Maak je geen zorgen. Zoek liever eerst het koninkrijk van God en zijn gerechtigheid, dan zullen al die andere dingen je erbij gegeven worden.' Onuitsprekelijke, wat is jouw wil, waar is jouw Koninkrijk? De afgelopen dagen heb ik weer gedraafd, Onuitsprekelijke, en niet eens voor mezelf. Ik heb mij van het kastje naar de muur laten sturen. Muren van instanties die ingesteld zijn om te helpen, maar die verstand zijn tot een bastion.

De aanvechting, Onuitsprekelijke. Ik wil mij overgeven aan jouw liefde, ik wil leven uit de bron van jouw liefde, maar altijd weer vind ik mij ver bij jou vandaan terug. Opgejaagd, verstrooid en verscheurd.

Onuitsprekelijke, ik wil bekennen dat ik elke keer maar weer mijzelf verlies in alle bezorgdheid. Maar, Onuitsprekelijke, ik wil ook bij je brengen alle scheuren in ons bestaan die mij ver te boven gaan. Berg jij ons in jouw vrede, kan ik dan alleen maar vragen, laat jouw koninkrijk komen. En dan ben ik weer bij de bron, Onuitsprekelijke. Dan is jouw liefde daar, jouw 'ja' dat vraagt om ons 'ja'.

Nog steeds roept de pauw. Ik hoor ook ganzen in de lucht. En net zag ik langs de kant van de dijk ook nog een stenen gans, vervuild in een hoekje bij een dichtgetimmerd huis, met uitzicht op wat oude rommel. Waar ik ook sta of ga, Onuitsprekelijke, overal kan ik leven uit de ruimte van jouw liefde, overal kan ik horen met jouw oren, kijken met jouw ogen, spiegel worden van jouw liefde, van jouw licht.

Halverwege de Kliuw en Reahûs lig ik in het weiland. Ik laat mij dragen door de aarde, ik laat mij verwarmen door de zon. Het is nu wonderlijk stil. Alleen het geluid van de wind, het gras en het riet, van kwakende kikkers en van vogels in de verte. Om mij heen de zwarte paarden en de herkauwende koeien. In de sloot een meerkoetenpaar met kleine kuikens.

Ik kom tot rust. Ik lig hier, moe van schaamte, om al mijn drukte, om al mijn tekorten, om al het cirkelen om mijzelf, zo ver van jouw belangeloze liefde, Onuitsprekelijke. Maar dan is daar dat verhaal van broeder Frans. Broeder Frans die een melaatse omarmt, spiegel van jouw liefde, vriend Jezus. Omarmen wat er niet mag zijn. Het afzichtelijke omarmen. Mij laten omarmen, Onuitsprekelijke, dat is misschien het hele geheimenis van de weg van angst naar liefde. Onuitsprekelijke, laat mij me niet langer verschuilen voor jou, niet meer stukken afsnijden die er niet mogen zijn, mij niet meer laten verscheuren door de angst.

Rusten in jouw liefde,
drinken van jouw liefde,
geheeld worden door jouw liefde,
vol worden van jouw liefde,
overlopend vol,
overstromend vol.

De Sint Martinuskerk in Reahûs. De deur is los, zodat ik naar binnen kan. Het eerste dat ik zie is een grote kaart op de informatietafel, met de woorden van Psalm 131: 'Ik ha mysels alhiel bedimme en bestille, as in ôfwend bern by syn mem. Ik ben stil geworden, ik heb mijn ziel tot rust gebracht, als een kind op de arm van zijn moeder.' De kaart is een aandenken aan het Kerkepad 2005 met als thema: 'Huis van God.'

Drie keer eerder ben ik in Reahûs geweest. Een keer op schaatsen, van Winsum naar Sneek. Een keer in de stromende regen, om koekjes en waxinelichtjes te verkopen voor de World Servants. En een keer in de kerk bij de presentatie van de 'Wurden fan de Berch' door Eppie Dam en Hindrik van der Meer. Toen werden we opmerkzaam gemaakt op de gebrandschilderde ramen, met de acht gelukkigprijzingen waar Jezus' woorden van de berg mee beginnen. Op het eerste raam is broeder Frans te zien, die afstand doet van zijn erfdeel: gelukkig de armen van geest. Gelukkig de eenvoudigen.

Terug op het bankje aan de Súdhoeke. Ook hier is het nu wonderlijk stil. Ik heb het zicht op Wommels, Nij Stapert, het huis van de laatste dagen van mijn moeder. Hier zit ik nu, mijn ziel tot rust gebracht, de wind, de zon in de rug. Draait de wind eindelijk naar het zuiden toe?

5. OMVORMING IN LIEFDE – HOE HOOG EN DIEP ZIJN LIEFDE IS

Van eigenliefde naar Godsliefde

Omvorming in liefde op de geestelijke weg wil zeggen dat wij ons bewust worden van ons eigen failliet en ons laten meenemen in de ruimte van Gods liefde, dat wij zelf ruimte worden voor Gods liefde. Door alles en onszelf los te laten worden wij wie wij wezenlijk zijn, een doorschijnende spiegel van de overstromende liefde van God. Kees Waaijman onderscheidt bij de omvorming in liefde drie perspectieven (Spiritualiteit, 466-473): de uitgaande beweging van de ziel naar God die haar in zich trekt, de beweging van God naar de ziel om bij haar te verblijven en de intimiteit van de Geest tussen beiden die getekend wordt met het beeld van het geestelijk huwelijk.

Bernard van Clairvaux leert ons hoe wij op de geestelijke weg kunnen groeien in een verdieping van eigenliefde tot Godsliefde (Werken met Spiritualiteit, 83). Ook daarin kunnen wij weer de groei zien van het behoeftige verlangen van een kind naar de belangeloze volwassen liefde. Bernard onderscheidt vier graden van liefde (Mystagogie vanuit de optiek van de mystieke weg, 1-4): 1. ik bemin mijzelf om mijzelf (de zelfliefde: de voldoening van de fundamentele behoeften, het ontdekken van het ik, het gevoel 'ik mag er zijn'), 2. ik bemin God om mijzelf (de functionele religiositeit: het inperken van de eigen begeerte, het loskomen van het ik, de voldoening van het de ander in God liefhebben), 3. ik bemin God om God (de religieuze overgave: overgave aan belangeloze liefde, het opgaan van het ik in de overgave, met de paradox dat die juist meer voldoening geeft), 4. ik bemin mijzelf om God (de mystieke ervaring: opgaan in de eenheid met God, het oplossen van het ik, het mijzelf verliezen in God).

Eerst bij jezelf zijn

De geestelijke weg is het omvormingsproces dat wij doormaken in de ontmoeting met God. Wij gaan die weg omdat wij ons aangesproken voelen, omdat wij ons willen overgeven aan God, omdat wij erop vertrouwen dat wij in de relatie met God tot ons doel komen, tot volle bloei komen als beeld van God. Op die weg, in de ontmoeting met God, doet alles mee wat in ons maar menselijk is. Er is het spanningsveld tussen zelfhandhaving en overgave. En er zijn de hulpbronnen en struikelblokken, de bergen en dalen, de gaven en tekorten. Ik kan afbuigen en om mijzelf heen draaien of ik kan mij toekeren naar God en mij laten vormen naar zijn beeld.

Geestelijke begeleiding betekent dat wij elkaar begeleiden op de geestelijke weg, elkaar helpen om gewaar te worden wie wij wezenlijk zijn in Gods ogen. Wat kan ik daarin betekenen voor de ander? Op de eerste plaats moet ik beseffen dat ik er in de ontmoeting ben met mijn eigen weg, mijn eigen proces, mijn eigen omgang met mijzelf en met God. Hoe meer helderheid er is op mijn eigen weg, des te meer sta ik ter beschikking van de ander.

Eerder noemde ik drie aspecten als kern van de geestelijke begeleiding: in de ruimte van Gods liefde staan, onderscheiden wat God uitwerkt in ons leven en je toevertrouwen aan de beweging van Gods Geest. Als ik zelf nu niet onbekommerd in de ruimte van Gods liefde durf te leven, hoe zal ik anderen daar dan in kunnen uitnodigen? Als het in mijn eigen innerlijke huis een chaos is, hoe zal ik dan ruimte vinden voor een ander? Als ik blind blijf voor wat er in mijzelf gebeurt, hoe zal ik dan wel kunnen zien hoe God in anderen aan het werk is? Als ik de werkelijkheid niet onder ogen zie maar vasthoud aan mijn eigen constructies, hoe zal ik anderen dan dichter bij hun wezen kunnen brengen? Als ik mijn eigen plaatjes niet durf los te laten, hoe zal ik dan in anderen wel het beeld van God tevoorschijn kunnen kijken? Als ik mij zelf niet laat meenemen door Gods Geest, hoe zal ik anderen dan kunnen oproepen om zich wel toe te vertrouwen aan God? Niet voor niets heeft Buber gezegd: 'Om in de ontmoeting werkelijk uit te kunnen gaan naar de ander, moet men eerst bij zichzelf geweest zijn, bij zichzelf zijn (Dialogisch leven, 100).'

Pas als ik werkelijk tot mijzelf kom, kan ik werkelijk uitgaan naar de ander. Pas als ik werkelijk tot mijzelf kom, kan ik ontdekken dat het in de geestelijke begeleiding niet gaat om wat ik doe, maar om wat God door mij heen doet. Het belangrijkste van de geestelijke begeleiding is daarom het transparant worden: niets doen, een stapje terug doen en ruimte maken, Gods Geest aan het werk laten en niet in de weg staan, doorschijnend worden voor de liefde van God.

Bij mijzelf - dichte deuren

In 1 Johannes 4: 18 staat: 'De liefde laat geen ruimte voor angst; volmaakte liefde sluit angst uit, want angst veronderstelt straf. In iemand die angst kent, is de liefde geen werkelijkheid geworden.' Maar bij mezelf vond ik wel angst, die door alle liefde in mijn leven niet verdreven werd. Al weer jaren geleden zag ik op internet de preek van Henri Nouwen in de Crystal Cathedral over de woorden die klonken bij de doop van Jezus: 'Jij bent mijn geliefde kind, in jou vind ik vreugde (Matteüs 3: 17).' Daarbij zei Nouwen: 'Die woorden gelden voor ons allemaal, dat zegt God ook tegen jou: jij bent mijn geliefde kind, in jou vind ik vreugde.' En jarenlang heb ik gedacht: 'Ik geloof dat dat zo is, maar het helpt mij niets.' Hoeveel liefde en vervulling ik ook vind in mijn leven, op de achtergrond is er tegelijk altijd mijn onzekerheid, een klont van onrust, chaos en angst die mij te pas en te onpas verlamt.

Met die onzekerheid ben ik drie jaar geleden de opleiding Geestelijke Begeleiding begonnen. En ik wist dat dat een belangrijk struikelblok op mijn weg was, de klont die mij onvrij maakte, de dichte deur voor de ruimte van Gods liefde. Drie jaar geleden begonnen we in onze gemeente ook met de Alpha-cursus. Daar kwamen de woorden uit Romeinen 8: 14 e.v. op mij af: 'Allen die door de Geest van God worden geleid, zijn kinderen van God. U hebt de Geest niet ontvangen om opnieuw als slaven in angst te leven.' De Geest vertelt ons dat wij kinderen van God zijn, maar ik voelde mij slaaf van de angst. Wij zagen daar het bekende schilderij van William Holman Hunt 'The Light of the World' bij Johannes 8: 12 en Openbaring 3: 20. Jezus, met een lantaarn in zijn hand, klopt aan de deur - een dichte deur zonder kruk - en wacht tot wij opendoen. Ik werd geraakt door de uitnodigende woorden en beelden van de Alpha-cursus en de colleges over omvorming, over loslaten en overgave. Maar de deur bleef dicht voor mij, ik voelde mij niet dat geliefde kind van God en ik kon niet het stuur uit handen geven.

We lazen de Belijdenissen van Augustinus, zijn levensverhaal als één lang gebed aan God. En wij deden een oefening: inkeren tot je wezen en dan drie kwartier achter elkaar schrijven, voor het aangezicht van God, zonder de pen van papier te halen. Ook toen was er dat dichte. Mijn wezen voelde als een kern met een harde schil er omheen en ikzelf daar buiten, buiten mijzelf. Tot ik door de schil heenakte en op de bodem kwam, tot rust kwam, thuiskwam, bij mijzelf en bij God. Sinds die tijd schrijf ik aan God.

Ik las ook 'Mijn Levensverhaal' van Thérèse van Lisieux. Dat was zulke ongewone kost voor mij als nuchtere noorderling en protestant, dat ik daar niet zoveel mee kon, behalve met het beeld van de tuin en de madeliefjes. Maar toen daarna het Hooglied op het rooster stond voor de kerkdiensten, merkte ik dat ik voor het eerst geraakt werd door het lied van de bruid, aangehaald door Thérèse: 'Neem mij met je mee. Laten wij rennen (Hooglied 1: 4)!' En later waren er colleges over een preek van Jodocus van Lodenstein, tijdgenoot en geestverwant van Anna Maria van Schurman, over het vervolg van dat vers: 'Mijn koning brengt mij in zijn kamers'. Een preek over het Avondmaal, die de hoorders met alle mogelijke kracht binnen wilde trekken in de liefde van de Heer. En ik werd meegenomen in de beweging van de wenteltrap van Willem van Saint-Thierry, dat wij ons met lijf en ziel en geest mee mogen laten nemen in de beweging van de liefde, getrokken en geduwd door het verlangen dat God in ons wakker maakt. En daar waren de colleges over Franciscus, die de melaatse omarmt, die omarmt wat er niet mag zijn, als een spiegel van het evangelie van Jezus. Wat er in onze ogen niet mag zijn, dat mag er juist in de ruimte van Gods liefde wel zijn. Opnieuw werd ik meegenomen, maar de onzekerheid bleef. Aan het eind van de vorige zomer maakte ik een werkstukje over de Innerlijke Burcht van Teresa van Avila. Ook dat raakte mij, maar ook daar bleef ik steken bij de dichte deuren tussen alle vertrekken in de Burcht. Het gebed zou die deuren kunnen openmaken. Maar mijn gebed was als het roepen van Bartimeüs, zonder dat er beweging kwam in het plaatje.

Bij mijzelf - liefde verdrijft de angst

In het laatste jaar heb ik in de ruimte van de geestelijke begeleiding geoefend om 'bij mijzelf' te zijn. Ik heb de onzekerheid onder ogen gezien en leerde die benoemen als angst. Ik heb geschreven en geschreven, aan God en aan mensen, en al schrijvende leerde ik opnieuw praten, uit te spreken wat

er in mij omging. Bij een bibliodrama over Noömi en Ruth en Orpa koos ik de rol van Orpa. Ik wilde niet als een braaf meisje mee naar Betlehem. Ik wilde ook niet terug naar het oude bestaan in Moab. Ik ben met mijn tenen in de Jordaan gaan staan - als de boom aan stromend water uit Psalm 1 - en heb tegen God en mensen gezegd: 'Hier sta ik en wacht tot ik weet dat ik moet oversteken.' Later was er een avond dat ik mij zo'n slaaf voelde en zo uitzag naar bevrijding, dat ik Exodus 3 heb opgezocht. Ik heb die woorden gelezen, telkens maar weer, en toen ondervond ik iets van het geheimenis van de dialoog waar wij op de geestelijke weg worden ingetrokken: God hoort en ziet ook mij. Daar ergens ben ik overgestoken, al zit Egypte mij nog in het bloed. De Adventstijd was begonnen en we lazen in de kerk over de ballingen die terugkwamen uit Babel en over Jesaja die opriep: 'Maak een weg in de woestijn voor de Heer.' En ik maakte een weg. Gaandeweg durfde ik mij uit te spreken, tegen God en tegen de mensen. Gaandeweg oefen ik mij om me niet te verschuilen achter mooie plaatjes, maar er te zijn zoals ik ben, ook met datgene wat er niet mocht zijn. Met de Kerst ging het over Zacharias, de vader van Johannes de Doper die niet meer kon praten. Het verhaal kreeg opeens een nieuwe betekenis voor mij. Het was niet voor straf dat Zacharias niet meer kon praten, maar er kunnen omstandigheden zijn die mensen met stomheid slaan. En het feest van de Kerst is dat dat zwijgen wordt doorbroken met een lofzang vol licht en liefde en belofte. In die lofzang kunnen wij elkaar meenemen, die lofzang kunnen wij voor elkaar gaande houden als iemand niet meer zingen kan.

Jarenlang heb ik geprobeerd om tijd en ruimte te maken voor stilte, gebed en schriftlezing. Zonder veel resultaat, want de onrust was te groot. Ik voelde mij verstrooid en verscheurd. Ik was soms nergens, kon dan alleen maar wachten op betere tijden, die er - zo wist ik uit ervaring - gelukkig ook vaak genoeg waren. Nu had ik het schrijven als vorm gevonden. Van Etty Hillesum leerde ik om tot mijzelf en tot God te komen, om mijzelf al schrijvend te verzamelen en om goed voor God in mijzelf te zorgen, om God niet alleen de tranen te brengen maar ook de bloemen, niet alleen het verdriet maar ook de vreugde (Spiritualiteit als inzicht, 135). Ik leerde de klont in mij onder ogen te zien. Ik leerde te zien dat die chaos, onrust en angst diepere wortels hadden, dat op mijn levensweg de liefde aangevochten was geraakt. Dat ik mij daardoor minderwaardig voelde, opgejaagd door hoge eisen en opgesloten in mijzelf. Maar boven alles leerde ik dat ik er mocht zijn, nu niet alleen in theorie maar ook in de praktijk. Ik leer dat ik mij mag laten omarmen, ook het afzichtelijke in mij. Ik leer om barmhartig naar mijzelf te kijken en het oordelen los te laten. Ik leer om open te gaan, om de liefde van God en mensen aan te nemen.

De onrust en de angst zijn niet verdwenen. Omdat er openheid komt, komen ze soms juist sterker op mij af, zoals het leger van de Egyptenaren de Hebreeuwse slaven op de uittocht achtervolgt. Dit jaar was ik - met die hele vroege Pasen - voor één keer jarig op Goede Vrijdag. En ik werd vijftig. Een samenloop van omstandigheden die in mij roept om een perfectionistisch plaatje: voortaan zal alles beter gaan. Zo kwam die Paasmorgen dat ik wenste dat die dag zonder scheuren zou zijn. Maar dat was natuurlijk niet zo. Ik moet nog veel leren, telkens opnieuw. Leren om mijn plaatjes los te laten en mij over te geven aan de liefde van God. Leren om heel bewust in de ruimte van Gods liefde te stappen en de angst te laten varen. Leren om in mijzelf te omarmen wat er niet mag zijn in mijn ogen. Leren om de onrust en de scheuren bij God te brengen.

Toen was daar opeens dat verhaal van Bartimeüs weer. En nu niet meer met de Bartimeüs voorop die aan de kant om medelijden roept, maar de Bartimeüs die met wijdopen ogen de wereld inkijkt. Zo ervaar ik omvorming onderweg, al blijft de weg van angst naar liefde een levenslang proces.

Menselijk failliet en tot bloei komen in God

Bij Teresa van Avila gaat de reis in de Innerlijke Burcht door zeven verblijven. In de eerste drie verblijven gaat het vooral om de vraag of je de stap durft te zetten, of je de weg naar binnen, naar God wilt gaan, stap voor stap. Daar is vooral ook de strijd met de wilde dieren, de drukte en bezorgdheid die ons in de greep houden. In het vierde en vijfde verblijf is de belangrijkste vraag: blijven we bezig met onszelf of zien we hoe God in ons aan het werk is. Durven wij Gods liefde toe te laten? Durven wij met lege handen te leven? De nadruk ligt minder op wat wij doen om de weg naar binnen te gaan dan op wat God doet om ons naar binnen te trekken. Op de weg naar binnen is dat een belangrijk aspect, de verhouding en omkeer tussen activiteit en passiviteit. Met lege handen

leven betekent dat wij ons leven niet bouwen op onze eigen actie, maar dat wij leven uit wat God ons geeft. Zoals in het verhaal van Maria en Marta duidelijk werd (Lukas 10: 38-42). En juist door passief te worden, ons over te geven aan God, kunnen wij op een nieuwe manier actief worden. Zoals Meester Eckhart zegt: 'Pas als de heiligen heilig worden, beginnen ze deugdelijk te werken.'

In het vierde verblijf gebruikt Teresa het beeld van waterleiding en bron, om de rijkdom van omvorming in liefde aan te geven (Verkenning van de Innerlijke Burcht, 78). De waterleiding, die wij als mensen met veel inspanning zelf aanleggen, daar kan niet meer dan zoveel water doorheen. Onze actie geeft niet meer dan een beperkte voldoening. Maar als wij ons overgeven aan Gods doen en laten, komen wij bij de bron, bij het genieten van een oneindige en overlopende stroom. Daar verandert beklemming in verruiming, benauwdheid in vrijheid. In het vijfde verblijf is de vraag: willen wij echt loslaten? Hier gebruikt Teresa het beeld van rups, cocon en vlinder, een kleine witte vlinder (Verkenning van de Innerlijke Burcht, 116). Door het gebed bouwen wij ons een huis, zoals de rups een cocon. In de cocon sterft de rups en komt als vlinder tevoorschijn. Zo sterven wij in Christus en wordt onze ziel herboren in God (vgl. Kolossenzen 3: 3-4). Zo worden wij in de volle stroom van Gods liefde gebracht. De ziel wordt als was in Gods handen, God ordent haar in zijn liefde. Zo vindt de vlinder rust bij God, maar fladdert tegelijk onrustig rond, omdat ze geen houvast meer vindt in de wereld.

Deze omvorming betreft ons hele wezen, ons hele bestaan in al zijn aspecten: somatisch, psychisch, sociaal en spiritueel. Leeg worden, met lege handen leven, ons failliet betekent niet dat wij als mens verdwijnen, maar dat ons bestaan in al zijn aspecten vernieuwd wordt. Het failliet betekent dat wij niet meer zelf ons leven ordenen volgens onze eigen idealen, maar dat wij als was in Gods handen worden en ons laten vormen naar zijn beeld. Ook het tot bloei komen als beeld van God is niet een wereldvreemd gebeuren. Maar het betekent dat wij tot bloei komen, zoals de rups tot nieuw leven komt, ieder op onze eigen wijze, met alle gaven en mogelijkheden die God in ons heeft gelegd. Voor ieder mens verloopt dat proces anders en voor ieder mens is het een levenslang proces. Het proces van loskomen van ideaalbeelden en je laten vormen door God. Een proces van ontdekken wie ik werkelijk ben, van groeien en tot het doel komen: worden wie ik ben in Gods ogen.

Als voorbeeld wil ik noemen wat ik gaandeweg als wegwijzers in mijn proces heb ontdekt, wat mij helpt om mijn eigen plaatjes los te laten en te ontdekken wie ik mag zijn in Gods ogen: 1. steeds weer oefenen om tot mijzelf en tot God te komen, 2. mij toevertrouwen en tevoorschijn komen, 3. verbonden blijven met mijzelf (niet buiten mijzelf raken maar leven vanuit de innerlijke regie), 4. de angst onder ogen zien én de afweer (harnas, vluchten) én het gevoel dat daaronder verborgen zit, 5. met mildheid aanzien hoe ik weer in de valkuilen terechtkom, 6. de krachtige ander zijn voor het bange mensenkind in mij, 7. en gaandeweg de angst laten varen.

Wij blijven beginnening

Een valkuil. Op de weg van verdieping van eigenliefde tot Godsliefde raak ik zomaar weer in een valkuil. Ik vorm mij een plaatje van hoe deze weg van omvorming er uit moet zien. Hoe ik mijzelf moet loslaten en helemaal vanuit God moet leven, volmaakt in liefde moet zijn zoals God volmaakt in de liefde is. Zo staat het toch in de bijbel. En gaandeweg raak ik zomaar weer verstrikt in een ideaalbeeld dat mij bindt en tot slaaf maakt, maar mij niet omvormt in liefde. Omvorming in liefde betekent, geloof ik, dat wij erop vertrouwen dat wij er voor God mogen zijn zoals wij zijn, met al onze aspecten en in al onze stadia. De mens in mij die vraagt om de voldoening van haar behoeften mag er zijn. De mens in mij die voldoening vindt in de liefde voor God en de mensen om haar heen mag er zijn. De mens in mij die zich wil overgeven aan God en geniet van die overgave mag er zijn. En de mens in mij die zich helemaal verliest in God mag er zijn.

Wij blijven beginnening. Volmaakt zijn in de liefde betekent niet dat ik een ideaal liefdevol mens word, maar dat ik in alles open en doorschijnend wordt voor Gods liefde. Ik denk weer aan de wenteltrap van Willem van Saint-Thierry. In de cirkelbeweging komen al die aspecten in onszelf iedere keer terug. Maar in de spiraalbeweging kunnen wij meer en meer ontdekken hoe lang en breed, hoe hoog en diep de liefde van Christus is, zodat wij zullen volstromen met Gods volkomenheid (Efeziërs 3: 18-19).

Woensdag 28 mei 2008 – opengaan voor de overstromende goedheid

Het fluitenkruid is bijna uitgebloeid. Het gras staat hoog in de bermen. De boterbloemen buigen in de wind. Ik ben van Reahûs over Greate Wierrum gelopen en lig nu op de driesprong van Mollum in de berm. De molen heeft het druk met de harde wind, voor één dag uit het zuidoosten.

In het gras ligt een nummer van het blad 'Traditie', van het Nederlands Centrum voor Volkscultuur. Zodoende heb ik net het verhaal gelezen van Sint Joris en de draak. Sint Joris diende aan het eind van de derde eeuw als officier in het Romeinse leger onder Diocletianus en stierf in 303 als getuige van Christus.

De wind waait waarheen hij wil. Ik heb opgezocht waar dat staat, Johannes 3, in het gesprek van Jezus en Nikodemus. Jezus zegt: 'De wind waait waarheen hij wil; je hoort zijn geluid, maar je weet niet waar hij vandaan komt en waar hij heen gaat. Zo is het ook met iedereen die uit de Geest geboren is.'

Als ik overeind kom zie ik Swanwert liggen, onder Wiuwert, de plek waar ik geboren ben. En ik weet dat mijn weg hier gaat van de wieg tot het graf. Maar in het leven uit de Geest is het een geheimenis waar ik vandaan kom en waar ik heen ga.

Blau Pann' Dykhûs. Twee hazen spelen in het weiland. Even verderop is er nog een, maar die draaft gauw weg als hij mij ziet. Ik heb ook al weer drie stenen ganzen gezien. De boeren klagen dat er te veel ganzen zijn.

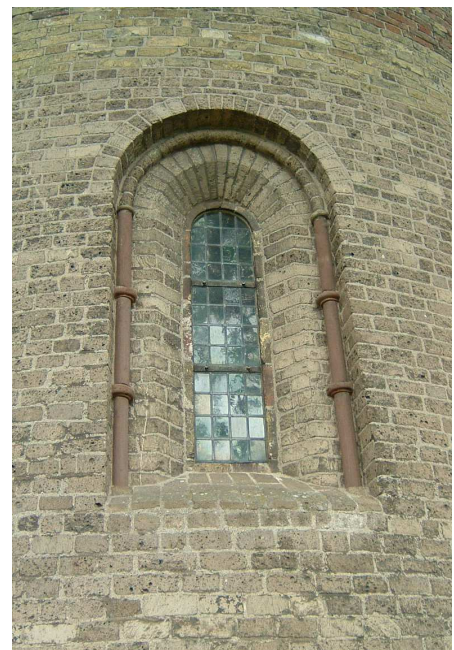

Op een bankje bij het spoor. Ik heb net uitgerekend dat ik in de tijd van de middelbare school een stuk of 9500 keer op de fiets over dit spoor gekomen ben, bij Wiuwert, Boazum, Skearnegoutum en Sneek, heen en weer terug.

Ik zit op het oude kerkpleintje in Boazum, achter het café. Ik heb net een rondje door het dorp gemaakt. Hier langs de gereformeerde kerk die er niet meer is, om de oude Sint Martenskerk heen, de grafstenen bekeken, naar de voormalige christelijke school waar wij heengingen en langs het evangelisatielokaal, dat nu een woonhuis is. En nu terug op het pleintje voor onze oude kerk die er niet meer is. Alleen maar een deur die open staat.

Hoe is het toch mogelijk, Onuitsprekelijke, dat wij in jouw naam zo verdeeld kunnen raken? En nu is er nog maar één kerk en maar een handjevol mensen die jou daar zoekt. En al die anderen? Wat zoeken die? En wat vinden die?

Zondag had ik een plant meegenomen naar de kerk, Onuitsprekelijke. Die had ik ook mee in maart, bij de bidstond voor gewas en arbeid. Toen vertelde ik over de arbeiders in de wijngaard, over de eersten die met boze ogen naar de laatsten keken en over de heer die met goede ogen naar hen keek. Zo ben jij, Onuitsprekelijke, met overstromende goedheid kijk jij ons aan.

En die plant? Die was op sterven na dood. Want ik had er niet goed voor gezorgd. Hij had een te kleine pot, te weinig aarde en te weinig water.

Na de bidstond heb ik de plant in een grotere pot gezet met verse aarde en ik heb hem genoeg water gegeven. En nu, twee maanden later, had hij veel nieuwe blaadjes gekregen en zag hij er twee keer zo goed uit. Zo kan het met ons gaan, Onuitsprekelijke, als wij opengaan voor die overstromende goedheid. Zo kunnen wij in bloei raken.

Terug in Greate Wierrum. Ik draai de dop van mijn waterfles en de wind blaast er zomaar een mooie toon uit. Over de weg vliegt een kleine witte vlinder.

Ik heb ook even in Lytse Wierrum gekeken, dat trouwens groter is dan Greate Wierrum. Een kleine terp waar destijds een kerk op werd gebouwd, net als op zoveel andere terpen. Zoveel ruimte voor jou in ons bestaan, Onuitsprekelijke, die nu verheen in onbruik is geraakt.

Heer Jezus, vriend, tussen Pasen en Pinksteren hebben wij in de kerk uit het Johannesevangelie gelezen en in het bijbeluur daarover gepraat. Wij hebben het hele evangelie gelezen. Wat mij opviel, in het eerste deel, was de weerstand, vriend Jezus, die jouw aanwezigheid opriep. En wat mij opviel in het tweede deel, was de liefde, vriend Jezus. Jouw liefde ging tot het uiterste. De liefde en de vreugde en de heerlijkheid. En de eenheid, vriend Jezus, het een zijn van jou en de Vader en de Geest en wij. Dat neemt mij mee, dat is mijn verlangen, in die eenheid wil ik leven. Maar jij moet mij daarin bewaren.

Daar is de andere kant,
vriend Jezus.

Jouw oproep tot liefde
midden tussen de tekenen
van verraad en verloochening.

Jouw aanvechting en jouw angst.

Omdat wij ons afkeren,
omdat wij jou verlaten,
omdat wij buiten onszelf,
buiten jou,
buiten de liefde en het licht raken.

Onuitsprekelijke, ik kan niet anders en ik wil niet anders dan helemaal open zijn voor jou. Leeg worden van mijzelf en vol worden van jouw liefde. In alle aanvechting, houd mij vast.

6. OMVORMING IN HEERLIJKHEID - LEVEN VOORBIJ DE DOOD

Omvorming in heerlijkheid

In navolging van Johannes van het Kruis maakt Kees Waaijman onderscheid tussen omvorming in liefde en omvorming in heerlijkheid (Spiritualiteit, 473-478). Omvorming in heerlijkheid is onze omvorming in God voorbij de dood. Eigenlijk weten wij daar niets van, maar wij vinden een schets daarvan, een voorproef in de omvorming in liefde. Het gaat om de volmaakte overgave aan God, aan zijn liefde, aan de beweging van zijn Geest. En de keerzijde daarvan is onze volmaakte vernietiging, het totale loslaten van onszelf. Als totale leegte en onmetelijk verlangen worden die twee kanten bij Teresa van Avila getekend (Verkenning van de Innerlijke Burcht, 182). Het eigenlijke moment van omvorming wordt door Johannes van het Kruis en anderen verwoord met het beeld van de donkere nacht. Ons kaartenhuis stort inelkaar en ons leven wordt nieuw gevormd in God. Dat is tegelijk het moeilijkste en het mooiste dat een mens kan overkomen op de geestelijke weg. Het is het meest eenzame avontuur van de mens en tegelijk het voorgoed thuiskomen in de gemeenschap van Gods liefde. De apostel Paulus schrijft: 'Met Christus ben ik gekruisigd: ikzelf leef niet meer, maar Christus leeft in mij (Galaten 2: 19-20).'

Heerlijkheid in de bijbel

Wolk en vuur en een stralende glans zijn in de Tenach het beeld van de heerlijkheid van God (kabod - de grootheid, de glorie van God). Wij zien dat in Exodus 24 en 34 als God een verbond sluit met Israël, als God aan Mozes verschijnt en hij met een glanzend gelaat van de berg Sinai komt. Wolk en vuur zijn ook in de tabernakel (Exodus 40: 34-38), de ruimte van God, en later in de tempel (1 Koningen 8: 11, Ezechiël 10: 4).

Die heerlijkheid was ook in Jezus. Matteüs vertelt in de geschiedenis van de verheerlijking op de berg hoe Jezus voor de ogen van de leerlingen van gedaante verandert. Zijn gezicht straalt als de zon en zijn kleren worden wit als het licht (17: 2). In Johannes 1: 14 staat: 'Het Woord is mens geworden en heeft bij ons gewoond, vol van goedheid en waarheid, en wij hebben zijn grootheid (doxa) gezien, de grootheid van de enige Zoon van de Vader.' En als de hogepriester bij zijn veroordeling vraagt of hij de Christus is, dan zegt Jezus: 'Dat ben ik, en u zult de Mensenzoon aan de rechterhand van de Machtige zien zitten en hem zien komen op de wolken van de hemel. (Markus 14: 62).'

Maar de heerlijkheid van God verschijnt door de dood heen. In het Johannesevangelie zien wij die omkeer het duidelijkst in hoofdstuk 12: 27-29. Jezus is diep ontroerd. Doorelkaar geschud staat daar letterlijk (tarasso), verward door schrik en angst. Jezus is doodsbang, staat er in de Nieuwe Bijbel Vertaling. 'Wat moet ik zeggen?' vraagt Jezus zich af, 'Vader, laat dit ogenblik aan mij voorbijgaan? Maar hiervoor ben ik juist gekomen. Laat nu zien hoe groot uw naam is, Vader.' Dan klinkt er een stem uit de hemel: 'Ik heb mijn grootheid getoond en ik zal mijn grootheid weer tonen.' Als een donderslag klinkt die stem voor de omstanders of als de stem van een engel.

In het tweede deel van het Johannesevangelie komen verheerlijking en heerlijkheid vaak terug. In de weg die Jezus gaat wordt God verheerlijkt en op de weg die Jezus gaat wordt hij verheerlijkt door God. En in die weg, in die heerlijkheid worden de leerlingen betrokken. Dat heeft twee kanten. Meteen nadat Judas is aangewezen als verrader, zegt Jezus: 'Nu is de grootheid van de Mensenzoon zichtbaar geworden (13: 31).' Maar in de gelijkenis met de wijnstok zegt Jezus: 'Als jullie in mij blijven en mijn woorden in jullie, kun je vragen wat je wilt en het zal gebeuren. De grootheid van mijn Vader zal zichtbaar worden wanneer jullie veel vrucht dragen en mijn leerlingen zijn (15: 7-8).' Het grote gebed begint Jezus met de woorden; 'Vader, nu is de tijd gekomen, toon nu de grootheid van uw Zoon, dan zal de Zoon uw grootheid tonen (17: 1).' En later zegt Jezus over de leerlingen: 'Ik heb hen laten delen in de grootheid die u mij gegeven hebt, opdat zij één zijn zoals wij: ik in hen en u in mij. Dan zullen zij volkomen één zijn en zal de wereld begrijpen dat u mij hebt gezonden, en dat u hen liefhad zoals u mij liefhad (17: 22-23).'

Zoals Johannes van het Kruis de omvorming in liefde tekent als schets, als voorproef van de omvorming in heerlijkheid, zo schrijft Efeziërs over de gave van de Geest: 'In hem (Christus) hebt ook u de boodschap van de waarheid gehoord, het evangelie van uw redding, in hem bent u, door uw geloof, gemerkt met het stempel van de heilige Geest die ons beloofd is als voorschot op onze

erfenis, opdat allen die hij zich heeft verworven verlost zullen worden, tot eer van Gods grootheid (1: 13-14).'

Aanvechting, onrust en de donkere nacht

Teresa van Avila spreekt over de twee kanten van het laatste verblijf in de Innerlijke Burcht: de totale leegte en een onmetelijk verlangen. Elke keer als mensen vertellen over die laatste omvorming in God, zijn er op een of andere manier die twee kanten van de medaille, als een mystieke antifrase: de rust en de onrust, de liefde en het lijden, de aanvechting en de verlossing, de donkere nacht en het heldere schouwen van God, de eenzaamheid en de gemeenschap, het sterven aan zichzelf en het wedergeboren worden in God. Het centrum van ons bestaan ligt niet meer in onszelf, maar in God, in de volmaaktheid van Gods liefde. Maar tegelijk is er nog dat menselijke zijn, dat naar lichaam, ziel en geest nog gebonden blijft aan ons onvolmaakte bestaan. Om helemaal op te gaan in de ruimte van Gods liefde, moet alles in onszelf worden omgevormd, moeten wij sterven aan onszelf. Johannes van het Kruis gebruikt het beeld van het hout in het vuur. In het vuur van Gods liefde wordt het hout van het menselijke wezen verwarmd tot het zelf vuur wordt. Maar in dat vuur wordt het hout tegelijk ook verteerd.

Van Egmond spreekt over de aspecten van de grondervaring van mensen in het geloof (Heilzaam geloof, 200 e.v.). Hij noemt als kern de ervaring van het verloren zijn, de belofte en de verantwoordelijkheid voor de schepping. De associatie van deze aspecten met de drie grondwoorden van de Heidelbergse Catechismus - ellende, verlossing en dankbaarheid - ligt voor de hand. Maar Van Egmond noemt (in navolging van Oswald Bayer) nog een vierde aspect: de aanvechting. De aanvechting, dat is het grote vraagteken in ons bestaan achter de belofte, de tegenspraak in ons bestaan tegen de bevrijding van God. Zoals bij Van Egmond de aanvechting wordt ingevoegd tussen de drie grondwoorden van verloren zijn, belofte en verantwoordelijkheid, zo wordt - vooral door Johannes van het Kruis - de donkere nacht ingevoegd tussen de drie bekende grondwoorden uit de mystiek: loutering, verlichting en volmaaktheid.

Wij kunnen de onrust in ons bestaan niet omzeilen met een rustig geloof of een vaste leer. Teresa van Avila vertelt over de ziel als een vlinder die rust in God, maar tegelijk onrustig rondfladdert, omdat ze geen houvast meer vindt in de wereld. Dietrich Bonhoeffer beschrijft zijn ervaring hoe God ons lokt en achterna zit, ons meesleept om de weg van liefde én lijden te gaan: 'Van God niet meer kunnen loskomen, dat maakt het leven van elke christen zo beklemmend onrustig.' Die onrust is onlosmakelijk verbonden met ons menselijke bestaan in deze door het kwaad aangevochten wereld. Juist dit laatste jaar raakte het mij hoe ook in Jezus als mens met de mensen die onrust meegaat tot het einde toe. Hoe hij door elkaar geschud raakt bij het onder ogen zien van zijn weg (Johannes 12: 27), hoe hij huilt om Jeruzalem (Lukas 19: 41), overvallen wordt door doodsangst en bloed zweet op de Olijfberg (Lukas 22: 44) en aan het kruis roept (Matteüs 27: 46): 'Mijn God, waarom hebt u mij verlaten?'

Overstromende goedheid

Ergens in de donkere nacht is er dan het heldere schouwen van God, ergens op die eenzame weg is er het thuiskomen in de liefde van God, ergens in het sterven van de mens is er het wonder van het wedergeboren worden in God. Ergens in de vernedering van Jezus tot in de dood is er de verhoging die binnenvoert in de eeuwigheid van Gods licht en liefde. Paulus schrijft in 1 Korintiërs 13: 'Nu kijken we nog in een wazige spiegel, maar straks staan we oog in oog. Nu is mijn kennen nog beperkt, maar straks zal ik volledig kennen, zoals ik zelf gekend ben.' En in 2 Korintiërs 3: 18 schrijft hij: 'Wij allen die met onbedekt gezicht de luister van de Heer aanschouwen, zullen meer en meer door de Geest van de Heer naar de luister van dat beeld worden veranderd.'

De liefde van God is onvoorwaardelijk. Ze hangt niet af van hoe wij zijn of wat wij doen. God is onze schepper, God heeft 'ja' tegen ons gezegd, God houdt van ons als zijn kinderen en wil ons in Christus tot onze bestemming brengen: leven in de volmaakte eenheid van Gods overstromende liefde. De liefde van God is mateloos. God is niet aan het meten hoeveel wij verdienen hebben om wat voor reden dan ook. God deelt de liefde uit vanuit de onmetelijke overstromende bron van zijn goedheid.

Een prachtig voorbeeld daarvan vind ik de gelijkenis van de arbeiders in de wijngaard (Matteüs 20: 1-15). Wij kunnen of willen zoals de arbeiders niet anders dan meten en wegen hoeveel ieder

verdiend of niet verdiend heeft in dit bestaan. Wij bekijken elkaar (en onszelf?) met boze ogen. 'Met kwade ogen' staat er, hetzelfde woord als in het Onze Vader: red ons uit de greep van het kwaad. Die boze ogen leiden tot een benauwd bestaan, waarin wij elkaar en onszelf het goede niet gunnen. Maar God is goed, God kijkt met goede ogen naar ons, met overstromende goedheid. Waarom moeten wij dan meten en wegen? Omdat wij bang zijn dat wij tekort komen. Zoekend naar zelfbehoud maken wij angstig de balans op en meten wij wat iedereen krijgt en verdiend heeft. Maar Gods goedheid is zonder maat, want stromend uit de bron van liefde. Die liefde zien wij in Jezus. Die liefde verdrijft de angst, die liefde zoekt geen zelfbehoud, die liefde verliest zichzelf helemaal in God, die liefde is het leven in God. Als mensen die zo hard werken voor de kerk een beetje van die liefde hebben, zegt Johannes van het Kruis, dan werkt dat veel meer uit dan alles waar ze zich verder zo voor inspannen (Verkenning van de Innerlijke Burcht, 192).

Werkdoel en einddoel

Als ik lees en hoor over het proces van omvorming, dan krijg ik soms het gevoel: zo ver ben ik nog niet. Tegelijk leren wij dat die vraag juist op de geestelijke weg er niet toe doet. Het gaat er niet om hoe ver of ik ben, maar wat God uitwerkt in mijn bestaan. Het 'meeste' dat ik op de geestelijke weg bereiken kan is mijn failliet, sterven aan mijzelf en leven in God. En juist dat leert mij dat ik altijd beginner blijf. Uit mijzelf blijf ik om mijzelf heen draaien. Alleen als Gods liefde mij trekt en duwt kan ik gevormd worden naar het beeld dat God voor ogen staat.

De woestijnvaders maken onderscheid tussen werkdoel en einddoel op de geestelijke weg. Als werkdoel (skopos) zien zij de zuiverheid van hart, zoals Jezus die ook noemt in de gelukkig-prijzingen. Dat is hetgene waar ik mij actief op kan toelagen, met geestelijke oefeningen, met bidden en werken, met schriftlezing en zelfonderzoek, met naastenliefde en een deugdzaam leven. Zuiverheid van hart betekent niet om mijzelf blijven cirkelen maar mij naar God toekeren, open en leeg worden, mijzelf verliezen, doorschijnend worden. Als einddoel (telos) van de geestelijke weg noemen zij het schouwen van God, de volmaaktheid in de liefde, het eeuwige leven, het koninkrijk van God. Dat is iets dat wij niet kunnen bereiken of verdienen, dat is een genadegave van God. Het enige dat wij kunnen doen is dus leeg worden zodat wij vol kunnen worden van Gods Geest, transparant worden zodat Gods licht en liefde door ons heen kunnen schijnen.

Hoever wij zijn is dus niet een vraag op de geestelijke weg. Wel kunnen mensen verschillende ervaringen opdoen op de wenteltrap van de geestelijke weg. Mensen kunnen op verschillende manieren meer of minder vast zitten in hun zelfbetrokkenheid, wel of niet leeg worden en doorschijnend zijn voor God. Het is belangrijk om die verschillen te onderscheiden, te onderscheiden welke gaven ieder van God krijgt en gekregen heeft. Dat geldt vooral ook in de geestelijke begeleiding. Wij kunnen elkaar helpen onderscheiden hoe wij open en doorschijnend kunnen worden voor God en hoe de gaven van Gods Geest in ons en door ons heen werken. Maar in dat proces geldt: de een kan de ander niet verder helpen dan hij of zij zelf is. In die zin is het belangrijk om onze eigen mogelijkheden en grenzen onder ogen te zien. Maar ook om in beweging te blijven op de weg. Teresa van Avila schrijft juist als het gaat om de binnenste verblijven van de Innerlijke Burcht: als men door God wordt aangeraakt moet men niet terugkruipen in de zondige schulp maar in beweging blijven, voortgaan op de weg.

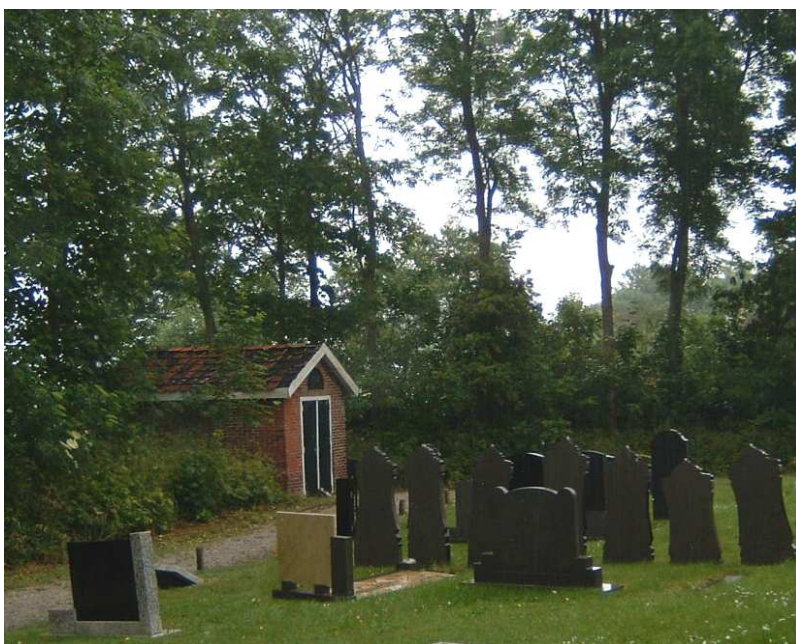
Een voorproef

Wij worden veranderd naar het beeld van Christus, schrijft Paulus in 2 Korintiërs 3. Wij ondergaan een metamorfose, staat er letterlijk, naar het beeld (de ikoon) van Christus, van heerlijkheid tot heerlijkheid. Die metamorfose kan pas volmaakt worden als wij bij onze dood helemaal worden losgemaakt van ons eigen bestaan en helemaal opgaan in de liefde van God. Tegelijk is er in de gave van de Geest al het onderpand, het voorschot, de voorproef van deze omvorming in heerlijkheid. Want door de Geest wordt ons bestaan nu al zo vernieuwd dat wij mogen zeggen: 'Ikzelf leef niet meer, maar Christus leeft in mij.' Die metamorfose is de meest eenzame weg van een mens en tegelijk de weg die ons wezenlijk en voorgoed verbindt met God en met elkaar. De metamorfose van angst in liefde.

Dinsdag 3 juni 2008 – tot het bootje wordt losgemaakt

Het weer is omgeslagen. De dag begon met onweer en de wind komt uit het zuidwesten. Onweersluchten drijven om mij heen. Ik ben op de fiets op weg naar Boazum, het begin van mijn laatste wandeltocht. Van Winsum naar Boazum kom ik door Wiuwert. Daar zit ik nu op het kerkhof, beschermt tegen de kerkmuur, het onweer af te wachten. Ik kijk uit op de grafsteen van mijn vader en moeder. En van ons kleine zusje, dat gestorven is voor ze geboren werd. En als ik om de steunbeer heen kijk, zie ik onze oude boerderij door de bomen heen.

Het begint te regenen. Nu hoost het, maar ik sta bijna droog in mijn hoekje tegen de steunbeer. Ik tel de tijd tussen de bliksem en de donder - drie tellen - en de kerkmuur trilt tegen mijn rug. Voor mij staan twee oude grafstenen, met mos overdekt.

Mensen loslaten, banden losmaken, dierbare banden, banden van liefde en pijn, vreugde en verdriet. Zo gaat de weg van de mens. ETTY HILLESUM gebruikt het beeld van een bootje. Alle lading aan boord brengen en wachten, wachten tot het bootje losgemaakt wordt, tot het bootje wegdrijft, wie weet waarheen.

Zo is ons bootje, zo zijn wij er voor jou, Onuitsprekelijke. Niet de banden die wij weven in deze wereld zijn ons houvast, ons laatste houvast, hoe kostbaar ook, maar de zee van jouw liefde waar ons bootje op drijft en de wind van jouw Geest die ons brengt waarheen hij wil. Het onweer houdt mij hier vast om mij los te maken.

De klok slaat twaalf uur. Het geluid gonst nog lang door in mijn oren. De klok van Britswert begint te luiden, maar hier blijft het stil. Alleen het ruisen van de laatste regen op de bladeren. Het begint op te klaren, maar dan komt er toch nog een donderslag. Langzaam ebt hij weg.

Bij de Beatrixbosjes komt de Slachte achter Boazum vandaan uit de weilanden weer op de weg. Ik zit nu te schuilen in het bushokje bij de Yndyk omdat er opnieuw dikke druppels beginnen te vallen. De regen is bijna warm.

Gisteravond hebben de ouderlingen mij vriendelijk uitgelachen, omdat ik mij weer teveel uitsloof. En ze hebben gelijk. Ik kan het maar niet laten om te denken, dat van alles en nog wat van mij afhangt. Ik kan het maar niet laten om te denken, dat ik mijzelf waar moet maken, dat ik wel wat moet laten zien. Maar dat hoeft allemaal niet, Onuitsprekelijke. Ik hoef alleen maar een stapje achteruit te doen en ruimte te maken, voor jouw licht en jouw liefde. Nu is het weer droog en de zon komt er bijna door. Ik voel de warme, vochtige lucht, vol van de geur van natte aarde en groen, als armen om mij heen.

Easterwierrum. Op een bankje aan het plein. Een waterhoentje op de kant roept aan zijn ene kuiken, dat rondzwemt in het eendenkroos. Een kikker kwaakt luid en de akoestiek is hier geweldig. Het kuiken klimt op de wal en begroet de ouder.

De ouder jaagt het kuikentje zorgzaam naar het andere eind bij de brug en daar duiken ze samen weer in de sloot.

Dillesyl.

Het wordt nu koud
en grijs en winderig.
Het eind van de Slachte is in zicht.
Het is genoeg.

En wat
heeft deze reis mij gebracht?
Ik weet het niet.
Nu kan ik het niet bedenken.

Maar in mij is er rust,
iets van vrede
en van stilte,
Onuitsprekelijke,
iets van drijven op jouw stroom.

Waarheen
weet ik niet,
dat hoeft ook niet.

Maar neem mij mee

en breng mij
waar ik wezen moet.

Raerd. Bij het rondje om de kerk kom ik bij een gedenksteen: 'Ein fan 'e Slachte kuier.' Nu zit ik op een bankje in de poort van het Raerderbos. Als student-assistente heb ik destijds het register gemaakt bij de nieuwe uitgave van de dissertatie van professor Firet. Het was nog in de tijd van voor de computer en het vroeg veel handwerk. Elke keer als ik het boek had doorgewerkt kwam ik weer bij die laatste woorden: 'Elk einde is een begin.'

En nu zit ik hier, Onuitsprekelijke.
Voor mij is er een wijdopen poort.
En voor mij is er een weg.

Ik hoor de roeken. Zij vertellen mij
dat de wilde dieren er nog altijd zijn.

En ik hoor de reigers. Zij vertellen
mij van de visser die stil en
aandachtig op de rotspunt naar de
vissen kijkt.

Zo wil ik zien, Onuitsprekelijke,
met aandacht leven.

De gedachten in mij opvissen die
van jou komen. En al het andere
laten zwemmen: alle mooie plaatjes
die van mijzelf komen en alle
verstrooiende en verscheurende
gedachten waarmee de tegenstander
mij aanvecht.

Onuitsprekelijke

de roeken
maken het meeste kabaal
en ze roepen in mij
aan de angst

maar
ik zal mij richten
naar jou

Onuitsprekelijke

horen
naar jouw stem
gaan in de ruimte
van jouw liefde
mij laten vormen
in jouw handen
mij mee laten nemen
op de stroom van jouw Geest

in de naam van Jezus

7. EVALUATIE - ELK EINDE IS EEN BEGIN

Oogst

Het is nu zondagmiddag. Het is een prachtige zomerdag en ik zit in de tuin te schrijven in de schaduw onder de perenboom. De vogels zingen, de brug draait, kinderen en grote mensen vermaken zich in en rond de Franekervaart. En er is een grote dankbaarheid in mij. Vanmorgen in de kerk bedacht ik: 'Ik heb een weg gevonden dit jaar.' Ondertussen begon de gemeente te zingen. De dirigent had de gemeente kennelijk opgeroepen het refrein mee te zingen van een lied dat het muziekkorps speelde. En zo kwamen de woorden op mij toe: 'Groot is jouw trouw, Onuitsprekelijke, al wat ik nodig had, heb jij gegeven.'

Er is een deur opengegaan en ik heb een weg gevonden. Een weg die mij in de ruimte van Gods liefde voert, waar ik genezing vind en vrijheid, eenvoud. Het is een smalle weg - en de wilde dieren zijn er nog langs de kant - maar soms kan die smalle weg ook zomaar breed en wijd worden van overstromende goedheid. Ik heb nog eens de tekst van Etty Hillesum opgezocht over het bootje. Haar schrijven raakt mij erg, haar leven dat gaandeweg meer en meer één groot gesprek met God wordt. Met op de achtergrond kamp Westerbork schrijft zij: 'Men is 'thuis'. Onder de hemel is men thuis. Op iedere plek van deze aarde is men 'thuis', wanneer men alles in zich draagt. Ik heb me dikwijls gevoeld en ik voel me nog als een schip, dat een kostbare lading binnenboord gehaald heeft; de touwen worden afgesneden en nu vaart het schip, zo vrij en zo door alle landen en alle kostbare lading voert het met zich mee (Etty, 555).'

Dit werkstuk was bedoeld als oogst van wat ik geleerd heb in de opleiding over de geestelijke weg, over geestelijke begeleiding en over mijn eigen weg. Het is tegelijk een samenvatting, toetsing en oefening geworden. Wat heb ik geleerd? Hoe kan ik het geleerde vertalen naar de praktijk van de concrete situatie? Helpt het mij om te onderscheiden wat er gebeurt in die situatie? Wat werkt het in de praktijk uit op mijn weg en in mijn werk? Wat betekent het voor de opbouw van de gemeente?

Dit werkstuk was ook bedoeld als uiting van Friese spiritualiteit. Waarom wilde ik eigenlijk iets doen met Friese spiritualiteit? En wat is dat dan: een uiting van Friese spiritualiteit? Wat betekent het Fries zijn op mijn eigen weg, op de geestelijke weg en in de geestelijke begeleiding? Op het eind van dit werkstuk zoek ik naar een begin van een antwoord op deze vragen. Ik leg een verbinding tussen mijn eigen ervaring, wat ik geleerd heb in de opleiding en een aanzet tot een Friese contextuele theologie.

Dit werkstuk heeft een persoonlijke vorm gekregen. Ik wil graag onder woorden brengen en delen wat ik zelf geleerd en ervaren heb. Daarbij denk ik aan de bekende uitspraak van Carl Rogers, die vooral ook door Henri Nouwen is aangehaald: 'Het meest persoonlijke is het meest universele', Iedereen staat in het spanningsveld van zelfbetrokkenheid en overgave. Iedereen heeft te maken met struikelblokken en wilde dieren en in iedereen is het verlangen dat zoekt om vervulling.

Mijn eigen weg

Het geloof is altijd belangrijk voor mij geweest, als houvast, als inspiratiebron en als richtingwijzer. En wat heeft deze reis mij nu gebracht? Wat ik de afgelopen jaren vooral geleerd heb is dat geloven een proces is. Geloven is beweging, de weg in het spanningsveld van de ontmoeting met God, van zelf het stuur in handen houden naar overgave aan God. Ik heb geleerd dat dat geen rechtlijnige weg is naar het hoogste punt, maar het proces van een wenteltrap. Daar ga ik rond, daar ontmoet ik God, daar kom ik in de ruimte van de liefde. Daar is God bezig mij te vormen, mij tevoorschijn te kijken, naar lichaam, ziel en geest. Daar word ik meegenomen in de beweging van de Geest. Mijn hele bestaan doet mee, ik kom alle aspecten van het leven tegen, alle mooie en minder mooie kanten, de klont en de struikelblokken, de gaven en de mogelijkheden. Wat ik vooral leer is om alle dingen onder ogen te zien, alles met Gods goedheid aan te zien en dan te onderscheiden waar het op aankomt. Zo kan ik groeien, dwars door de dingen heen, de diepte in en de hoogte in, worden wie ik ben in Gods ogen. Ik moet mijzelf handhaven op mijn weg, maar daar doorheen kan ik toegroeien naar toevertrouwen. Ik kan niet zonder geloof als houvast, maar daar doorheen kan ik toegroeien naar geloven als uit handen geven. Juist in mijn zwakheid wordt de kracht van Christus zichtbaar, zegt Paulus (2 Korintiërs 12: 9). Juist in de behoeften kom ik het verlangen op het spoor. Juist in de angst ondervind ik de omvormende kracht van God in mijn bestaan. Juist in de scheuren van ons bestaan is er ruimte voor God.

Waar ergens ben ik nu op deze weg? Op de wenteltrap zijn nog wilde dieren, dingen die mij opjagen, verstrooien en onderuit willen halen. Maar ik leer om ze terecht te wijzen. Ik oefen om niet buiten mijzelf te raken, om tot mijzelf en tot God te komen, mij te laten nodigen in de ruimte van Gods liefde. Daar mag ik er zijn zoals ik ben, het bange mensenkind en het beminnelijke mensenkind, met al mijn mogelijkheden en al mijn valkuilen. Daar vind ik eenheid en heelheid en genezing. Op de wenteltrap zijn ook nog mooie plaatjes waar ik mijn eigen beeld mee overeind wil houden. Maar ik oefen om mij daar niet achter te verschuilen, om tevoorschijn te komen, om te ontdekken wie ik mag zijn en hoe ik word gevormd naar het beeld dat God voor ogen heeft. Op de wenteltrap is ook nog de verleiding om anderen en mijzelf met boze ogen aan te zien, prestaties en verdiensten af te wegen. Maar ik oefen om met goede ogen te zien. Dan zie ik hoe God aan het werk is in mensen, hoe de Geest ons wezen, onze woorden en daden in bloei brengt.

Alles wat ik de afgelopen jaren geleerd heb, voelt - om het met Etty Hillesum te zeggen - als de kostbare lading van een schip, een rijkdom die allerlei vrucht kan dragen. Maar dan is er dat ene waar ik niets aan kan doen, dat de touwen worden afgesneden. Ik besef dat dat diep en ver gaat, het losgemaakt worden en je toevertrouwen aan de stroom. Ik besef dat dat te maken heeft met die twee kanten van de medaille: aanvechting en overgave, liefde en lijden, de donkere nacht en het heldere schouwen, rust en onrust, sterven en geboren worden. Durf ik mij werkelijk toe te vertrouwen aan de stroom van Gods liefde?

Ik heb een weg gevonden, die mij in de beweging brengt van zelfbetrokkenheid naar overgave. Ik ervaar dat als een kostbaar gebeuren. Ik weet dat er nog een weg te gaan is, maar ook dat ik mij kan toevertrouwen aan die weg. Ik weet dat ik nog in mijn zondige schulp wil kruipen, maar ook dat ik tevoorschijn geroepen word: 'Mens, waar ben je?' In mij is het verlangen om verder te wandelen en verder te schrijven. Want gaandeweg en al schrijvend kom ik in de ruimte van Gods liefde en verdwijnt de angst. Gaandeweg en al schrijvend kom ik tevoorschijn en word ik meegenomen op de stroom. Gaandeweg en al schrijvend word ik het wonder van de eenheid gewaar, de eenvoud van de liefde. Die eenvoud groeit in de wezenlijke ontmoeting tussen God en de naaste en mijzelf. In die ontmoeting komen wij tegelijk tot ons diepste wezen en verliezen wij onszelf in de liefde van God. Verdriet en vreugde is er in die ontmoeting, vlak naast elkaar. Verdriet om de scheuren in ons bestaan en vreugde om de helende goedheid van God die ons daarin tegemoet komt.

De geestelijke weg

De geestelijke weg is het omvormingsproces van mensen in het spanningsveld van de ontmoeting met God. In dit werkstuk heb ik naar dat omvormingsproces gekeken, vooral vanuit het model van de omvormingslagen die Kees Waaijman onderscheidt. Maar ook de stadia van Willem van Saint-Thierry kwamen aan de orde en bijvoorbeeld de verblijven uit de Innerlijke Burcht van Teresa van Avila. Van Martin Buber leer ik dat al onze modellen noodbouwsels zijn. Elk model geeft een bepaald inzicht, maar roept ook weer vragen op. In wezen gaat het om de ontmoeting met de ander, om de relatie met God en onze omvorming. Die werkelijkheid is altijd anders en dieper dan wij met onze denkbeelden kunnen bevatten.

De omvormingslagen van Waaijman geven een helder inzicht in belangrijke aspecten van de geestelijke weg. Maar hoewel er sprake is van een innerlijke logica (de beweging van buitenkant naar binnenkant, van zelfbehoud naar overgave), mis ik hier een soort van doorgaande beweging in het proces. Die vind ik meer in de stadia van Willem van Saint-Thierry, die weer opgenomen zijn in de doorgaande beweging van de wenteltrap. Die doorgaande beweging is er ook duidelijk in de Innerlijke Burcht van Teresa van Avila. Daar vind ik ook veel aansprekende beelden die zijn te verbinden met de concrete situatie. Aan de andere kant ervaar ik juist bij deze beschrijving (misschien meer nog in een bepaalde uitleg dan in de woorden van Teresa zelf) weer de valkuil van de vraag; hoe ver ben ik op de weg? De afgelopen jaren hebben vooral de dagboeken van Henri Nouwen en Etty Hillesum mij elk op hun eigen wijze erg aangesproken. Ook daarin is duidelijk het proces van de geestelijke weg te onderscheiden. En ik merk dat dan toch vooral het model van Waaijman mij weer helpt om daar zicht op te krijgen.

Het belangrijkste vind ik, hoe dan ook, dat wij beseffen dat er in de ontmoeting met God een weg is te gaan. Sören Kierkegaard geeft dat duidelijk aan met zijn waarschuwing tegen een dode kerk, waar de mensen alleen nog maar als toeschouwers langs de kant zitten en niet meer in beweging zijn. De ontmoeting met God brengt ons in een spanningsveld. Zoeken wij ons heil, de heelheid van

ons bestaan, in onszelf of in God? Draaien we om God of om onszelf, draait het om Gods koninkrijk of om onze eigen koninkrijkes? Dit spanningsveld kan zich uiten op allerlei gebieden en in allerlei vormen van stem en tegenstem, zelfbetrokkenheid en overgave, verslaving en vrijheid, angst en liefde. Belangrijk is dat wij de spanning uithouden. Dat betekent: niet in onze schulp kruipen, maar ons tevoorschijn laten roepen, horen en zien en gewaar worden hoe God in ons aan het werk is. Dat betekent ook: de realiteit van ons bestaan niet ontvluchten, maar al het mooie en minder mooie aanzien met Gods goedheid en leren te onderscheiden waar het om gaat. In alles en door alles heen wil God ons omvormen naar zijn beeld. En het evangelie leert dat juist in het minste God ons het meeste tegemoet komt.

Geestelijke begeleiding

In de geestelijke begeleiding kan men drie belangrijke aspecten onderscheiden: de ruimte om te zijn, het zoeken van de weg en de geboorte van nieuw leven. In mijn eigen woorden benoem ik dat als: in de ruimte van Gods liefde staan, onderscheiden wat God uitwerkt in ons leven en je toevertrouwen aan de beweging van Gods Geest. Ook hier is de innerlijke logica van de beweging van zelfbehoud naar overgave te vinden. Het hele proces van de geestelijke begeleiding - zo wil ik hier nog toevoegen - kan men omschrijven met: hulp om te ontdekken wie wij zijn in Gods ogen. Tot mijzelf komen en tot God komen, heb ik dat ook genoemd. In de taal van de psychologie kan men dat benoemen als het proces van zelfwording en in religieuze taal als het tevoorschijn komen van Gods beeld in ons. Geestelijke begeleiding betekent dus: zo naar elkaar kijken en luisteren, zo met elkaar omgaan dat de ander in diepste wezen tevoorschijn kan komen en kan groeien.

In de geestelijke begeleiding is dus de houding van mensen van belang. Samenvattend wil ik hier drie belangrijke aspecten noemen van die houding, die ook weer min of meer overeenkomen met de drie aspecten van de begeleiding. Het eerste aspect is de aanvaarding. Elkaar nodigen in de ruimte van Gods onvoorwaardelijke liefde vraagt dat wij ook elkaar in liefde aanvaarden, zonder voorwaarden, met het afzichtelijke, met datgene wat er in onze eigen ogen niet mag zijn. In die ruimte kunnen mensen vrij worden om in beweging te komen en te groeien. Het tweede aspect is onderscheiding, genoemd als belangrijkste gave van de Geest. Om te kunnen onderscheiden wat God uitwerkt in ons leven is kennis en inzicht nodig in het proces van de geestelijke weg. In de kunst en kunde van het onderscheiden zijn verder empathie en congruentie van belang. Empathie (het invoelen) wil zeggen: je moet je kunnen verplaatsen in de beleving van de ander, hoe die de relatie beleeft met zichzelf, met zijn of haar omgeving en met God. Daarbij moet je niet teveel opgaan in de beleving van de ander (met uitingen van sympathie of antipathie) maar ook niet teveel aan de buitenkant blijven (met het aandragen van oordelen en oplossingen). En congruentie (het overeenkomen) wil zeggen: je moet zelf echt en authentiek zijn, je niet anders voordoen dan je bent, van binnen niet anders zijn dan van buiten. Hier geldt dus: je kunt een ander niet verder op de weg helpen dan je zelf bent. Hoe meer ik thuis ben bij mezelf, helderheid heb over mijn weg, des te meer kan ik beschikbaar zijn voor de ander. Het derde aspect is doorschijnendheid, transparantie. Het belangrijkste van de geestelijke begeleiding is dat het licht en de liefde van God door ons heen kan schijnen voor de ander. Voorop staat niet wat ik doe maar wat God uitwerkt. Ik moet juist ruimte maken en niet in de weg staan, in het licht verdwijnen en lijd worden.

Geestelijke begeleiding en de gemeente

Geestelijke begeleiding is volgens mij van belang voor ieder mens, maar ook erg vruchtbaar voor de opbouw van de gemeente. De begeleiding kan vorm krijgen in een speciaal afgesproken traject van ontmoeting en gesprek tussen twee of meer personen. Maar het kan ook vorm krijgen als een aspect van allerlei relaties en situaties, van allerlei activiteiten en bezigheden, als een aspect van pastoraat of liturgie, onderhoudswerk en diakonaat, collegiaal overleg en gemeenteavonden, kerkenraadsvergaderingen en beleid. Ik wil proberen het belang van de geestelijke begeleiding aan te geven met vier kernwoorden: dialoog, beweging, integratie en eenvoud.

De geestelijke begeleiding bepaalt ons er bij dat de gemeente niet leeft van de organisatie en de leer, maar van de levende ontmoeting met God en de naaste. In de ontmoeting komt de mens en de gemeenschap tot aanzijn. Erg belangrijk daarbij is denk ik dat er werkelijk ruimte is voor dialoog met God, als de dragende en vormende kracht van de ontmoeting met de naaste. Dat vraagt vooral aandacht voor Schriftlezing en gebed, als woord en antwoord in de dialoog. Niet alleen als individu

maar ook als gemeenschap kunnen wij gevangen raken in zelfbetrokkenheid en de ontmoeting met God uit het oog verliezen. Het omgaan met de Schriften, aandacht voor het gebed en geestelijke begeleiding zijn volgens Eugene Peterson de dragende delen van het werk van de predikant. De predikant is geen ondernemer, maar voorganger op de weg van horen en antwoorden, van mens worden in de ruimte van God.

Zitten wij in de kerk als toeschouwers langs de kant of komen wij in beweging? Is er in de drukte van ons bestaan ruimte voor wezenlijke ontmoeting met God en de naaste? Beseffen wij hoe mensen kunnen groeien en opbloeien in de ruimte van Gods liefde, in het bewust worden van Gods vormende hand, in de beweging van de Geest? Geestelijke begeleiding kan ons helpen om tot de kern te komen: ons niet verliezen in activiteiten voor toeschouwers, maar vragen stellen die in beweging brengen. Waar ben jij? En wat is jouw verlangen? Hoe kijk jij naar jezelf? En hoe zou God naar jou kijken? Wat maakt jou tot slaaf? En wat geeft jou juist ruimte? Wat zijn jouw struikelblokken? En wat zou er in jou tot bloei kunnen komen? Wij kunnen elkaar met boze ogen in hokjes stoppen en veroordelen: te kerkelijk of onkerkelijk, te evangelicaal of onverschillig, te vrijzinnig of fundamentalistisch, te emotioneel, traditioneel of experimenteel. Zo staan wij elkaar in de weg en belemmeren de groei. Belangrijk om in beweging te raken op de geestelijke weg is denk ik dat wij oefenen om elkaar met Gods goedheid aan te zien en dan met elkaar te onderscheiden waar het werkelijk om gaat. Dat verdrijft de angst, dat voert binnen in de ruimte van de liefde waar mensen tevoorschijn kunnen komen.

Wat van God komt dat bouwt op en maakt een, zeiden de woestijnvaders, en wat van de duivel komt dat breekt af en verstroot. Ook daar is onderscheiding weer belangrijk. Soms moeten er immers juist ook dingen afgebroken worden, maskers en muren bijvoorbeeld, om ruimte te maken voor de beweging van de Geest. Maar wat van God komt dat maakt dus een. Zo wordt er ook wel gezegd: hoe dichter mensen bij God komen, des te dichter komen mensen ook bij elkaar. Geestelijke begeleiding heeft een integrerende werking in het leven van mensen. Wij leren ervan dat wij in het zoeken naar zelfbehoud verstrooid en verscheurd raken in allerlei drukte, zorgen en belangen. Maar als wij ons naar God toekeren dan worden we meegenomen in een helende en eenmakende beweging. Deze integrerende werking kan op alle levensterreinen een heilzame invloed hebben. Bijvoorbeeld het oefenen in aandachtig leven, in plaats van je laten verstrooien door alle drukte. Het blijven in de cel, in plaats van de wereld rond te reizen op jacht naar het ultieme geluk. Het tot jezelf en tot God komen, in plaats van het je afmeten aan de oordelen van buitenaf. Het onder ogen zien en omarmen van wat er niet mocht zijn, in plaats van het af te snijden en te veroordelen. Het elkaar aanzien als beeld van God, in plaats van als aanvaller of concurrent. Aandacht hebben voor de eenheid van lichaam, ziel en geest, in plaats van het bestaan in stukken knippen.

Wat van God komt maakt een. God is een. God is een-voudig. Ik heb mij er de afgelopen jaren soms over verbaasd, hoe eenvoudig de dingen in de kern zijn. Moeten we daar nu een jarenlange opleiding voor volgen? En tegelijk, hoe moeilijk is het om tot die kern, tot de eenvoud te komen. Dat is denk ik precies het spanningsveld van de geestelijke weg. 'Er is maar één ding noodzakelijk' zegt Jezus in het verhaal van Marta en Maria. Maar wij verliezen ons in een wereld aan dingen, die ons verstrooien en gevangen houden in onze zelfbetrokkenheid. 'Om met God te wandelen moet je rustig gaan lopen,' zei de man uit China, 'je moet een cel voor jezelf bouwen zodat je voor jezelf kunt doen wat vervolging voor mij heeft gedaan - het leven versimpelen en God kennen.'

Friese spiritualiteit

Het was nieuw voor mij om op deze wijze een tocht te lopen en die zo te verwerken. Tegelijk bedacht ik gaandeweg: zo heb ik eigenlijk altijd al gelopen. Naar buiten toe, de stilte opzoeken, de wereld op mij laten inwerken, de dingen in mij laten omgaan en met of zonder woorden de ontmoeting met God zoeken. Ik beseft dat ik daar ergens bij het wezen kom, bij de wortels of de bron van mijn bestaan. Een wezen dat sterk verbonden is met en gevormd door deze omgeving, deze natuur, deze taal, deze cultuur, deze gemeenschap. Dit werkstuk is maar één uiting van Friese spiritualiteit en anderen zullen zich ongetwijfeld weer heel anders uiten. Maar in deze verbinding ligt denk ik ergens het eigene van een contextuele theologie en van iets als Friese spiritualiteit. Bij spiritualiteit gaat het om de beweging van mensen in het spanningsveld van de ontmoeting met God. Bij Friese spiritualiteit gaat het dan om die beweging van mensen in hun verbinding met de Friese context: landschap, taal, cultuur en gemeenschap.

Ik weet dat die verbondenheid een sterke kracht is, die mijzelf en anderen drijft en in beweging brengt. Aan de ene kant geloof ik, dat die kracht een onderscheidende tegenstem nodig heeft: wat bouwt op en waarin laat ik mij meeslepen? Aan de andere kant geloof ik, dat die kracht veel meer tevoorschijn zou kunnen komen, als een wezenlijke kracht in het leven en geloven van mensen. Ik denk daarbij aan het beeld dat Titus Brandsma gebruikt in 'Mystiek en pseudomystiek': onze natuur is op God gestemd en Gods stem resoneert in de snaren van onze ziel. Ook als God niet spreekt, 'de beroering van die snaar door aanraking met het schepsel geeft geen andere toon, dan die God daarin zou doen weerklinken, als Hij sprak.'

Lagen in de Friese context

In mijn verbondenheid met en vorming door de Friese context kan ik drie lagen onderscheiden. De eerste laag is het geloof en de cultuur die ik van jongs af aan heb meegekregen en waarin ik ben geworteld. Het geloven is verweven met de Friese achtergrond. Wij spraken thuis Fries, lazen uit de Friese bijbel en kinderbijbel, er werd in het Fries gebeden, wij lazen veel Friese boeken en maakten ons zo ook de schrijftaal eigen, die wij niet op school leerden. Het Friese Liedboek voor de kerken was er in mijn jonge jaren nog niet, maar Friese vertalingen werden van verschillende kanten verzameld. Mijn vader zette zich in voor Friese kerkdiensten. Psalm 42 was de psalm van mijn moeder, maar wel in de Friese berijming. Verder zongen wij uit *Blide Stimmen* (zondagsschoolliederen) en *De gitaer by it boek* (bijbelliedereren van Fedde Schurer). Naast deze christelijke zangboeken waren daar ook het *Frysk Lietboek* en *Fryslân Sjongt*, met rubrieken als: liederen over Friezen en Fryslân, historische liederen, liederen over watervertier, natuurliedereren, liefdesliederen en geestelijke liederen. En dan was er bijvoorbeeld nog het wijd en zijd bekende zangprogramma van *Selskip Tetman de Vries* 'De tiid hâldt gjin skoft (De tijd houdt geen pauze)', dat de jaargetijden in Fryslân bezingt. Geloof, cultuur en natuur zijn in deze (niet-kerkelijke) zangcultuur op een bijzondere wijze met elkaar verbonden. Bijvoorbeeld in de *Simmersang* van Tetman de Vries: 'Dan is it simmer, simmer yn natoer, dan bringe wy tank oan ít grutte wrâldbestjoer. (Dan is het zomer in de natuur, dan brengen wij dank aan het grote wereldbestuur.)' Of in het prachtige lied van Gysbert Japix bij het opgaan van de zon: 'Wolkom freugde fan 'e wrâld, haadjocht oer 'e stjerren, griente, krûd en blommefâd, mjitter fan ús jierren, himeleach, dy 't al oersjocht, dy ús dauw en mist ûnttsjocht, dy ús 't fjild bemielet, ja, mei goud oerstrielet. (Welkom vreugde van de wereld, hoofd van de sterren, verzorger van groente, kruid en bloemen, die onze jaren meet, hemelooft die het al overziet, ons aan dauw en mist onttrekt, het veld voor ons beschildert, ja, met goud overstraalt.)'

Deze (zang-)cultuur was en is een belangrijke verbindende schakel tussen kerkelijke en niet-kerkelijke kringen. Maar tegelijk waren er van jongs af aan ook de scherpe scheidingen tussen christelijken en openbaren en onder de christelijken dan nog eens tussen hervormden, gereformeerden, Mennisten en wat er verder maar was. Wij gingen de openbare school en hervormde kerk in *Wiuwert* voorbij naar de christelijke school en gereformeerde kerk in *Boazum*, waar ook nog een hervormde kerk, een evangelisatiegebouw en een openbare school was. En onderweg naar school was er bij tijd en wijle de bekende herrie tussen de openbaren en de christelijken. Nu, zoveel jaar later in *Winsum*, zijn diezelfde scheidingen nog goed te voelen, al zijn ze wel veel minder geworden. Nu ontstaan er contacten tussen mensen die elkaar vroeger voorbij liepen. Nu horen wij van elkaar hoe die scheidingen van weerskanten diepe, vaak pijnlijke sporen maakten.

De tweede laag kom ik tegen als ik mij verdiep in de historie van Fryslân, met alle rijkdom en schaduwkanten, overtuiging en uit de bocht vliegen. Ik denk bijvoorbeeld aan onze wandeltochten in het spoor van grote geestelijke voorgangers en om de voormalige kloosters heen. Ik zie en proef de geschiedenis in het landschap, de taal en cultuur, in het geloven en de gemeenschap. *Anna Maria van Schurman* met haar begeestering en het gemeenschapsleven van de *Labadisten* zit mij als *Wiuwerter* bijna in het bloed. *Menno Simons* met zijn radicale levenswijze vanuit het evangelie werkt nog door in het aandeel van Mennisten in de Friese kerken en cultuur. En *Titus Brandsma* is nog in levende herinnering, met zijn heldere visie, diepe overtuiging en inzet voor de Friese taal en cultuur. Ik loop over de dijken die zijn aangelegd door kloosterlingen, ik zie om mij heen alle kerken die zij bouwden op de terpen, maar ik denk ook aan hun verstrikt raken in de strijd tussen de *Schieringers* en *Vetkopers*. Ik besef hoe de geschiedenis van vrijzinnigheid en rechtzinnigheid in de dorpen alles te maken heeft met de eigen Friese situatie, dat vroeger landeigenaars en overheid een grote stem hadden in het beroepen van predikanten (In eigen teology, 81). Met collega's raak ik in

gesprek over de betekenis van Bonifatius en Willibrord voor het kerkelijk leven in Fryslân vroeger en nu. Bonifatius die probeerde om Fryslân binnen de centrale Romeinse orde te brengen en Willibrord die vanuit de Iers-Keltische traditie meer oog had voor de verworteling van de gemeenschap in de eigen cultuur (Europa: Bonifatius en de Friese landen, 315 e.v.).

De derde laag is die van het Fryslân uit de voor-christelijke tijd. Dit spoor ontdek ik pas de laatste tijd. In 'In eigen teology?' verbinden Ype Schaaf en Hinne Wagenaar hun ervaringen met contextuele theologie in Afrika met de eigen context in Fryslân. Identiteit ontstaat niet pas als het christelijk geloof een land binnenkomt. Maar het christelijk geloof krijgt mede vorm door de identiteit van het volk en de mensen van dat land. De zendelingen in Afrika hebben bijvoorbeeld de nadruk gelegd op de continuïteit in het geloven. De God van Israël werd bekend gemaakt als de schepper God, die de mensen al kenden uit hun oorspronkelijk geloof en die zich nu door het evangelie openbaart in Christus. Maar in Fryslân was er juist sprake van discontinuïteit. Bij de kerstening werden hier de oorspronkelijke godsbeelden juist verwoest. Wat betekent dat in het bestaan van mensen? Wie is God en wat zijn eigenlijk afgoden? Hebben de mensen in Fryslân voor de tijd van Bonifatius God niet gezocht? Hebben zij niets van God gevonden, in hun verlangen naar vrijheid, streven naar recht, bouwen aan al die kleine gemeenschappen op de terpen? Maar ook in deze laag zijn daar de stem en tegenstem, het spanningsveld tussen identiteit en mooie plaatjes, tussen inculturatie en pelgrim blijven (Mei it wiffe skip, 243).

Friese spiritualiteit, geestelijke begeleiding en de geestelijke weg

Ik moet bekennen dat ik in eerste instantie mij in dit laatste hoofdstuk wat had afgemaakt van het onderwerp Friese spiritualiteit. Ik merk dat ik nog altijd een duwtje nodig heb om het belang daarvan in mijzelf werkelijk aan te zien. Maar in de ruimte van de geestelijke begeleiding leer ik dat ik tevoorschijn mag komen, juist in mijn eigenheid, de diepere lagen waar ik bij mijn wezen kom, de identiteit, de bron en wortels van mijn bestaan. Alles aanzien met Gods ogen en dan horen en zien en gewaarworden hoe God mij wil vormen, in mijn eigenheid, met mijn gaven en mogelijkheden. Daar hoort dus het Fries zijn bij. Het voorbijgaan aan de sociale en culturele identiteit leidt tot antropologische armoede, zegt Ype Schaaf (In eigen teology?, 13). Die armoede ontstaat als mensen worden bestolen van hun identiteit, waardigheid, vrijheid, denken, geschiedenis, taal en geloof.

Aandacht voor Friese spiritualiteit is belangrijk denk ik, voor mijzelf en voor de kerken. Het haalt mij uit de armoede van het afsnijden van een deel van mijzelf. Het brengt mij in de ruimte waar ik er mag zijn zoals ik ben. Op de geestelijke weg worden wij in de ontmoeting met God omgevormd naar het beeld dat God voor ogen heeft. Dat beeld gaat niet buiten onze eigen identiteit om, maar brengt die juist tot bloei. In het begin van de opleiding Geestelijke Begeleiding werd ons gevraagd: 'Wat is jouw verlangen?' Ik heb toen opgeschreven: 'De goede krachten tevoorschijn laten komen onder de onzekerheid vandaan.' Ik sta met mijn beide benen en met mijn hele wezen in de Friese context en dat wil ik graag als een goede kracht benoemen en tevoorschijn laten komen.

Aandacht voor Friese spiritualiteit is denk ik ook belangrijk voor de kerken. Waaijman onderscheidt drie grondvormen van spiritualiteit. Primordiale spiritualiteit is verbonden met ons alledaagse bestaan, onze geboortegrond, onze levensloop en onze relaties. Scholen van spiritualiteit krijgen vorm in godsdienstige en levensbeschouwelijke tradities, in kerken, gemeenschappen en bewegingen met een bepaalde overtuiging en inrichting. En tegenbewegingen ontstaan in wisselwerking met en reactie op de heersende orde van godsdienst of cultuur. In de lagen van de Friese context zijn deze grondvormen van spiritualiteit als stem en tegenstem op allerlei wijze te onderscheiden. Dat geeft veel stof tot nadenken en veel mogelijkheden. Hoe zit het met de verhouding tussen de oude Friezen en de christelijke zending bijvoorbeeld, of tussen Bonifatius en Willibrord, Friezen en niet-Friezen, christelijken en openbaren? Hoe zit het in al die dorpen met zoveel half en heel lege kerken? Wat zoeken en vinden de mensen, binnen en buiten de kerken? Wat is primordiaal? Wat is tegenbeweging? Waar vinden mensen zichzelf? Waar vinden mensen God? Hoeveel ruimte is er in al die kerken voor de eigenheid van mensen en voor wezenlijke ontmoeting met God en met elkaar?

Ik laat het hier vooreerst bij deze vragen. Misschien heb ik een nieuwe wandeltocht nodig om daar een antwoord op te zoeken. Een ding wil ik nog zeggen. Ik merk tot mijn verwondering en vreugde dat in de beweging op de geestelijke weg deuren opengaan en muren verdwijnen. Bijna vanzelf groeit de ruimte van wezenlijke ontmoeting, binnen en buiten de kerk, met God en met de mensen om mij heen. Dat maakt mij dankbaar.

LITERATUUR

- Augustinus, Aurelius - Belijdenissen, Baarn 1985
- Borg, Marcus - Nooit kenden wij God aldus, Zoetermeer 1998
- Bouwman, Kitty en Kick Bras (e.a.) - Werken met Spiritualiteit, Baarn 2001
- Boyd-MacMillan, Ronald - Volharden in geloof, Zoetermeer 2008
- Buber, Martin - Dialogisch leven, Utrecht 2007
- Dam, Gideon van - Dichter bij het Onuitsprekelijke, Baarn 2003
- Derkse, Wil - Een levensregel voor beginners, Tiel 2001 (6e druk)
- Egmond, A. van - Heilzaam geloof, Kampen 2001
- Freeman, G.P. (e.a.) - Franciscus van Assisi, De geschriften, Haarlem 2004
- Guenther, Margaret - Holy listening, London 1992
- Hammarskjöld, Dag - Merkstenen, Helmond 1989 (8e druk)
- Hillesum, Etty - Etty, De nagelaten geschriften van Etty Hillesum 1941-1943, Amsterdam 2008 (5e druk)
- Lisieux, Thérèse van - Mijn levensverhaal, Moerzeke 2001
- Louf, André - De genade kan meer, Tiel 2003
- Maas, Frans - Spiritualiteit als inzicht, Zoetermeer 2002 (2e druk)
- Nouwen, Henri - Keerpunt, Tiel 2002
- Peterson, Eugene H. - Dragende delen, Gorinchem 1999 (2e druk)
- Popkema, Jan (e.a.) - Mei it wiffe skip, Nei hûndert jier Kristlik Frysk Selskip, Ljouwert 2008
- Saint-Thierry, Willem van - De Gulden Brief, Kampen 2005
- Smeets, Wiel - Mystagogie vanuit de optiek van de mystieke weg, www.smeetsadvies.nl
- Stinissen, Wilfried - Verkenning van de Innerlijke Burcht, Gent (zonder jaartal)
- Waaijman, Kees - Spiritualiteit, Kampen/Gent 2003 (4e druk)
- Warren, Rick - Doelgericht leven, Vaassen 2003
- Wagenaar, Hinne - Europa: Bonifatius en de Friese Landen,
in: Kerk en Theologie, jaargang 57, no. 4, oktober 2006, 315-337
- Wagenaar, Hinne, Ype Schaaf en Anne van der Meiden - In eigen teology?, Dokkum 1999

